मुद्रक:
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

જેઓ અનુભવી પ્રયોગોને ખુલ્લા હૃદયથી જનસમાજ સમક્ષ
રજુ કરી પોતાની ઉદાર ભાવનાનો પરિચય કરાવી
ચૂક્યા છે કિંવા કરાવી રહ્યા છે એવા
વિદ્યમાન તથા સ્વ. સહવૈદ્યોની

આયુર્વેદ સેવા

ના એક નવીન પ્રયાસના એક
અંશરૂપ આ કાર્યને એ મહાનુભાવોના
ચરણ કમળમાં અર્પણ કરી આનંદ માનું છું

:: નિવેદન ::

આરોગ્ય સિન્ધુના ગ્રાહકોને ચાલુ વર્ષની ભેટ કેવી આપવી એ બાબતનો જ્યારે વિચાર કર્યો ત્યારે કેટલાક શુભેચ્છક ગ્રાહકોની સમ્મતિ માગવામાં આવી; તે વખતે તેમણે એવી જાતની ઈચ્છા બતાવી કે જેવું તમારું વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર છે તેવુંજ પુસ્તક કોઈ અન્ય સારા, અનુભવી અને નવીન પ્રયોગોનું આપો તો તે લોકપ્રિય થઈ પડે એટલુંજ નહિં પણ તેમાંથી જનસમાજ પણ સારો લાભ મેળવી શકે, આ વાત વિચાર કરતાં અમોને પણ ગમી, પરિણામે આ કામ અમોએ અમારા મિત્ર. રા. પ્રધાન હંસરાજને સોંપ્યું. મેટરની તૈયારી અમોએ આપેલા સાહિત્યમાંથી એમણે કરી આપી એ સિવાય કેટલાક પ્રયોગોની નોંધ અમારા ભાઈ વૈદ્ય લવજીભાઈએ પણ કરી આપી, આ નોંધો ઉપરથી એનું સંશોધન કરી ગ્રાહ્ય વસ્તુ હોય તે બરાબર સારી ભાષામાં તે પ્રયોગની યોગ્ય પરિક્ષા–તપાસ કરીને ગોઠવવાનું કાર્ય મારા હાથમાં હતું. આ કામ સત્વર થઈ

છેવટમાં જણાવવાનું કે આ નાનકડા પુસ્તકમાં જે
અને સારભૂત તત્ત્વ આપને મળી આવે તેને ગ્રહણ કરી
મળતા લાભ માટે તેના મૂળ લેખક તથા સંશોધકને ધન્યવાદ
અમોએ તો માત્ર અમારી ફરજ બજાવી અમારા ગ્રાહક
માટે જે કંઈ બની શકે તે સેવા અદા કરી છે; આરોગ્ય
આવતાં ઉપયોગી વાંચનની સાથે આવી ભેટ આપવાની
ચાલુ ઇચ્છા છે તે હજી લગી અમો બરાબર અદા કરી રહ્યા
અને ગ્રાહકો તેની યોગ્ય કદર કરી અમોને ઉત્સાહીત કરી ર
એજ આનંદનો વિષય છે.

છેવટમાં જણાવવાનું કે આ મેટરનો સંગ્રહ તથા ચૂંટણી
આપવા અમારા એ બે ભાઇઓનો અમે આભાર માનીએ છ
અને જો આ સંગ્રહ ગ્રાહકવર્ગને પસંદ પડયો તો આનો બી
ભાગ પણ તૈયાર કરી ગ્રાહક ભાઇઓની સેવામાં આપવાની આ
ધરાવીએ છીએ. ઇતિશ્રીમ્

કરાચી,
તા. ૧૦ જુન ૧૯૩૦

ભવદીય:
વૈદ્ય ગોપાલજી કું. ઠક્કર
તંત્રી: "આરોગ્ય સિન્ધુ"

છેવટમાં જણાવવાનું કે આ નાનકડા પુસ્તકમાં જે કંઈ સત્ય અને સારભૂત તત્વ આપને મળી આવે તેને ગ્રાહણ કરી તેમાંથી મળતા લાભ માટે તેના મૂળ લેખક તથા સંશોધકને ધન્યવાદ આપજો. અમોએ તો માત્ર અમારી ફરજ બજાવી અમારા ગ્રાહક ભાઇઓ માટે જે કંઈ બની શકે તે સેવા અદા કરી છે; આરોગ્ય સિન્ધુમાં આવતા ઉપયોગી વાંચનની સાથે આવી ભેટ આપવાની અમારી ચાલુ ઇચ્છા છે તે હજી લગી અમો બરાબર અદા કરી રહયા છીએ અને ગ્રાહકો તેની યોગ્ય કદર કરી અમોને ઉત્સાહીત કરી રહ્યા છે એજ આનદનો વિષય છે.

છેવટમાં જણાવવાનું કે આ મેટરનો સંગ્રહ તથા ચૂંટણી કરી આપવા અમારા એ બે ભાઇઓનો અમે આભાર માનીએ છીએ અને જો આ સંગ્રહ ગ્રાહકવર્ગને પસંદ પડયો તો આનો બીજો ભાગ પણ તૈયાર કરી ગ્રાહક ભાઇઓની સેવામાં આપવાની આશા ધરાવીએ છીએ. ઈત્યોમ્

કરાચી,
તા. ૧૦ જુન ૧૯૩૦

ભવદીયઃ
વૈદ્ય ગોપાલજી કું. ઠક્કુર
તંત્રીઃ "આરોગ્ય સિન્ધુ"

અનુક્રમણિકા

વૈદ્ય ગોપાલજી કું. ઠક્કુર કૃત

બીજાં ઉપયોગી પુસ્તકો.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર—આયુર્વેદના અનુભવ સિદ્ધ પાંચસોહ સર્વોત્તમ અને સચોટ પ્રયોગોનું અમૂલ્ય પુસ્તક મૂલ્ય રૂા. ત્રણ.

વૈદ્યક ચિકિત્સા પદ્ધતિ—સામાન્ય માણસ પણ આ પુસ્તકની મદદથી ઘરમેળે વૈદનું કામ કરી શકે તેવું દરેક ઘરમાં રાખવા લાયક પુસ્તક મૂલ્ય રૂા. બે.

કુપીપક્વ રસાયન—આયુર્વેદના ઉત્તમ ઔષધો–કુપીપક્વ રસાયનો બનાવવાની સ્પષ્ટ માહિતિ તથા તેના ઉપયોગી ચાલુ પાઠ સાથે સંપૂર્ણ માહીતી આમાં છે મૂલ્ય આના બે.

મકરધ્વજ રહસ્ય—ચંદ્રોદય બનાવવાનો ભેદ અને તેની બધી માહીતી આમાં છે મૂલ્ય આના બે.

આસવારિષ્ટ વિજ્ઞાન—તમારો આસવ ખાટો થતો કે બગડી જતો હોય તો આ પુસ્તકમાં બતાવેલી અનુભવી રીત પ્રમાણે ઉત્તમ માલ બનાવો વેચો અને લાભ મેળવો મૂલ્ય આના બે.

રસાયનસાર સંગ્રહ—આયુર્વેદના રસાયન શાસ્ત્રને લગતો અતિ ઉપયોગી અનુભવ દર્શાવનાર ઉપયોગી અને દરેક વૈદ માટે ખાસ જરૂરી ગ્રન્થ મૂલ્ય રૂા. બે

વધુ ખુલાસા માટે લખો—

મેનેજરઃ સિંધ આયુર્વેદિક ફાર્મસી, કરાચી

૩ કફઘ્નચૂર્ણ

બનાવટઃ અસલ પુષ્કરમૂળ તો. ૧, ઉત્તમ કાકડાશીંગ તો. ૧, જવખાર સાચો તો. ૧, એ ત્રણને બારીક વાટેલાં લઈ સાથે મેળવી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ તથા પાનના રસ સાથે.

સમયઃ સાંજની વખતે.

ઉપયોગઃ વરાધ, સસણી એટલે કે ન્યુમોનીઆ અથવા ભરાઇ જવા વખતે થતી બાળકોને ખાંસી અને કફનો અવાજ થતો મટાડે છે થોડીજ વારમાં કફને છુટો પાડે છે. ખાસ કરી બાળક ભરાઈ જતું હોય તેને માટે ઉપયોગી છે. ખાંસી મટાડે છે.

૪ ઉલટી બંધ કરવા માટે

બનાવટઃ મોરનાં પીંછમાં છેડાપર જે ચાંદલા હોય છે તે એકઠાં કરી બાળી તેની રાખ કરી લેવી. તે રાખ, પીપરમેન્ટનાં ફુલ તથા એલચી સમભાગે ત્રણે ચીજો લઇ બારીક વાટી રાખવી.

પ્રમાણઃ બે થી ચાર રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ સાથે.

સમયઃ જરૂર જણાય ત્યારે લેવી.

ઉપયોગઃ ગમે તેવી ઉલટીને તુરત મટાડી આપે છે.

૫ બાલ વિરેચન

બનાવટઃ સુંઠ તો. ાા, રેવનચીનીની લાકડી તો. ૧, સોના

ઉપયોગ: તાવને રોકવા માટે તાવ આવ્યા પહેલાં આપી શકાય અને તાવને ઉતારવા માટે તાવ હોય ત્યારે આપી શકાય છે. પસીનો લાવી તાવ ઉતારે, દાહ મટાડે, યકૃત અને પ્લીહાની વૃદ્ધિમાં ફાયદો કરે છે, મંદાગ્નિ, અજીર્ણ, શૂળ, કફ, ખાંસી, જ્વર વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે.

સૂચના: નાનાં બાળકોને દવા યોગ્ય પ્રમાણમાં સંભાળીને આપવી.

પથ્ય: દૂધ ભાત આપી શકાય.

૨ વિષમજ્વરની અદ્‌ભુત દવા

બનાવટ: ફાગણ કે ચૈત્ર માસમાં જ્યારે મધમાખી પોતાનો મધપુડો ખાલી કરી ઉડી જાય કે એવો ખાલી મધપુડો **પીળી ભમરીનો હોય તે લાવી** તેને બાળી તેની રાખ કરી શીશીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧ રતીભાર.

અનુપાન: મધમાં ચાટી જવી.

સમય: તાવ આવ્યા અગાઉ એકેક કલાકે ત્રણ ભાગ કરી લેવાથી તાવ અટકી જાય છે.

ઉપયોગ: જુનામાં જુનો ટાઢીઓ તાવ, તરીઓ કે ચોથીઓ અને તેવા પાળીના તાવ હોય તો તે માત્ર એ ત્રણ વખતમાંજ નાબુદ થઈ જાય છે.

અનુભવ: ઘણે વર્ષના જુના તાવ અનેક દરદીઓને મટી ગયાના દાખલા મોજુદ છે. ખર્ચ નથી ફક્ત બનાવવાની મહેનત છે. આ દવા એક મહાપુરુષે બતાવેલ હતી.

૩ કફઘ્નચૂર્ણ

બનાવટઃ અસલ પુષ્કરમૂળ તો. ૧, ઉત્તમ કાકડાશીંગ તો. ૧, જવખાર સાચો તો. ૧, એ ત્રણને બારીક વાટેલાં લઈ સાથે મેળવી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ તથા પાનના રસ સાથે.

સમયઃ સાંજની વખતે.

ઉપયોગઃ વરાધ, સસણી એટલે કે ન્યુમોનીઆ અથવા ભરાઇ જવા વખતે થતી બાળકોને ખાંસી અને કફનો અવાજ થતો મટાડે છે થોડીજ વારમાં કફને છુટો પાડે છે. ખાસ કરી બાળક ભરાઈ જતું હોય તેને માટે ઉપયોગી છે. ખાંસી મટાડે છે.

૪ ઉલટી બંધ કરવા માટે

બનાવટઃ મોરનાં પીંછમાં છેડાપર જે ચાંદલા હોય છે તે એકઠાં કરી બાળી તેની રાખ કરી લેવી. તે રાખ, પીપરમેન્ટનાં ફુલ તથા એલચી સમભાગે ત્રણ ચીજો લઇ બારીક વાટી રાખવી.

પ્રમાણઃ બે થી ચાર રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ સાથે.

સમયઃ જરૂર જણાય ત્યારે લેવી.

ઉપયોગઃ ગમે તેવી ઉલટીને તુરત મટાડી આપે છે.

૫ બાલ વિરેચન

બનાવટઃ સુંઠ તો. ના, રેવનચીનીની લાકડી તો. ૧, સોડા

જાય કાઢી તો. ૧, ફુલાવેલ ટંકણખાર તો. ll બારીક વાટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર બાળકને માટે

અનુપાન: જરા ગરમ પાણી અથવા માનું દૂધ લઇ તેમાં દવા મેળવી પાઇ દેવી (જરૂર જણાય ત્યારે).

ઉપયોગ: કબજીઆત, વરાધ, આફરો, બાળકને પેટમાં દરદ હોય અને રડતું હોય ત્યારે આ દવા આપશો તો સત્વર આરામ થઇ દસ્ત સાફ આવી જશે. કોઇક બાળકને ઉલટી થઈ કફ પણ સાફ થઇ જશે. કંઇપણ નુકશાની સિવાય વાપરી શકાય છે.

૬. બાલ ચાતુરભદ્ર ચૂર્ણ

બનાવટ: મોથ, અતિવિષ, કાકડાશીંગ, મોટી એલચીનાં બીજ સમભાગે લઈ બારીક ચૂર્ણ બનાવી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ થી ૩ રતીભાર.

અનુપાન: મધ અથવા માતાનું દૂધ.

સમય: સવાર, બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગ: તાવ, અતિસાર, ખાંસી, શ્વાસ, ઉલટી અને તરસ તથા દાહ મટાડે છે.

૭ બાલારોગ્ય ચૂર્ણ

બનાવટ: જેઠી મધ [illegible] કોડી તે. ૧, અતિવિષ તે. ૧. [illegible] ફુલેલા [illegible] તે. ૧ [illegible] વાટી બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ થી ૬ રતીભાર

સમય: [illegible]

અનુપાનઃ મધ સાથે.

ઉપયોગઃ લીલા પીળા અને પાણી જેવા ઝાડા, મરડો, લોહીનો ઝાડો, તરસ, દાહ વગેરે મટાડે છે. ગુદપાક વગેરે હોય તો પણ મટે છે.

૮ ખદિરાદિ ચુર્ણ

બનાવટઃ તજ ૪ ભાગ, જાયફલ ૩ ભાગ, લવંગ ૧॥ ભાગ, એલચીનાં બીજ ૧ ભાગ, કેશર ૩ ભાગ, ચાક ૧૧ ભાગ, સાકર ૨૫ ભાગ, બધાનું બારીક ચૂર્ણ લઈ સાથે મેળવી ખરલમાં ઘુંટી કપડછાણ કરી બાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાનઃ ધાવણ, પાણી કે મધ સાથે.

સમયઃ સવાર બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગઃ ઝાડા, પેટનો વાયુ, અજીર્ણ, પેટની નબળાઇ, પાણી જેવા કાચા દસ્ત વગેરે મટાડી પેટને સુધારે છે.

૯ પિતશામક ચુર્ણ

બનાવટઃ વંસલોચન તો. ૧, એલચીબીજ તો. ૧, સાકર તો. ૧, ચાક તો. ૧ સાથે મેળવી બારીક ચૂર્ણ કરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ.

સમયઃ સવાર સાંજ.

ઉપયોગઃ તાવ, તરસ, દાહ, પાતળા દસ્ત થવા, પિતવિકાર, મુખપાક મટાડી શક્તિ વધારે છે.

જાય ફાર્મ નો. ૧, ફુલાવેલ ટંકણખાર નો. ૦॥ બારીક વાટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર બાળકને માટે

અનુપાન: જરા ગરમ પાણી અથવા માનું દૂધ લઇ તેમાં દવા મેળવી પાઇ દેવી (જરૂર જણાય ત્યારે).

ઉપયોગ: કબજીઆત, વરાધ, આફરો, બાળકને પેટમાં દરદ હોય અને રડતું હોય ત્યારે આ દવા આપશો તો સત્વર આરામ થઇ દસ્ત સાફ આવી જશે કોઇક બાળકને ઉલટી થઇ કફ પણ સાફ થઇ જશે. કંઇપણ નુકશાની શિવાય વાપરી શકાય છે.

૬. બાલ ચાતુરભદ્ર ચૂર્ણ

બનાવવ: મોથ, અતિવિષ, કાકડાશીંગ, મોટી એલચીનાં બીજ સમભાગે લઇ બારીક ચૂર્ણ બનાવી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ થી ૩ રતીભાર.

અનુપાન: મધ અથવા માતાનું દૂધ.

સમય: સવાર, બપોર અને સાંજ

ઉપયોગ: તાવ, અતિસાર, ખાંસી [illegible], ઉલટી અને તરસ વગેરે [illegible]

૭ બાલારોગ્ય ચૂર્ણ

બનાવવ: [illegible] અતિવિષ તો. ૧, [illegible] ચૂર્ણ કરી લેવું.

પ્રમાણ: [illegible]

સમય: [illegible]

અનુપાનઃ મધ સાથે.

ઉપયોગઃ લીલા પીળા અને પાણી જેવા ઝાડા, મરડો, લોહીનો ડો, તરસ, દાહ વગેરે મટાડે છે. ગુદપાક વગેરે હોય તો પણ મટે છે.

૮ ખટિકાદિ ચુર્ણ

બનાવટઃ તજ ૪ ભાગ, જાયફલ ૩ ભાગ, લવંગ ૧॥ ભાગ, લચીનાં બીજ ૧ ભાગ, કેશર ૩ ભાગ, ચાક ૧૧ ભાગ, સાકર ૫ ભાગ, બધાનું બારીક ચૂર્ણ લઈ સાથે મેળવી ખરલમાં ઘુંટી પડછાણ કરી બાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાનઃ ધાવણ. પાણી કે મધ સાથે.

સમયઃ સવાર બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગઃ ઝાડા, પેટનો વાયુ, અજીર્ણ, પેટની નબળાઇ, પાણી જેવા કાચા દસ્ત વગેરે મટાડી પેટને સુધારે છે.

૯ પિતશામક ચુર્ણ

બનાવટઃ વંસલોચન તો. ૧, એલચીબીજ તો. ૧, સાકર તો. ૧, ચાક તો. ૧ સાથે મેળવી બારીક ચૂર્ણ કરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ.

સમયઃ સવાર સાંજ.

ઉપયોગઃ તાવ, તરસ, દાહ, પાતળા દસ્ત થવા, પિત્તવિકાર, મુખપાક મટાડી શક્તિ વધારે છે.

નાખ કર્યું તો. ૧, ફુલાવેલ ટંકણખાર તો. ના બારીક વાટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર બાળકને માટે

અનુપાન: જરા ગરમ પાણી અથવા માનું દૂધ લઈ તેમાં દવા મેળવી પાઈ દેવી (જરૂર જણાય ત્યારે).

ઉપયોગ: કબજીઆત, વરાધ, આફરો, બાળકને પેટમાં દરદ હોય અને રડતું હોય ત્યારે આ દવા આપવાથી તો સત્વર આરામ થઈ દસ્ત સાફ આવી જશે. કોઈક બાળકને ઉલટી થઈ કફ પણ સાફ થઈ જશે. કંઈપણ નુકશાની સિવાય વાપરી શકાય છે.

૬. બાલ ચાતુરભદ્ર ચૂર્ણ

બનાવટ: મોથ, અતિવિષ, કાકડાશીંગ, મોટી પીપરનાં બીજ સમભાગે લઈ બારીક ચૂર્ણ બનાવી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ થી ૩ રતીભાર.

અનુપાન: મધ અથવા માતાનું દૂધ

સમય: સવારે, બપોરે અને સાંજ

ઉપયોગ: તાવ, અતિસાર [illegible] ઉલટી અને નરમ [illegible]

૭ બાલારોગ્ય ચૂર્ણ

બનાવટ: [illegible] તો. ૧, અતિવિષ તો. ૧, [illegible] ચૂર્ણ કરી લેવું.

પ્રમાણ: [illegible]

સમય: [illegible]

૧૨ રકતપ્રદરનાશક ચુર્ણ

બનાવટઃ શ્વેત ચંદન, લોદર, કમળકાકડી, જટામાસી, વાળો, નાગકેશર, કાળીપાટ, મોચ, ઈંદ્રજવ, શુંઠ, અતિવિષ, રસવંતી, મોચરસ, મજીઠ, નીલકમળ, બીલીનું ગરભ, કડાછાલ, ધાવડીનાં ફુલ, એલચી, આંબાનીગોટલી, મીઠાદાડમનાં બીજ, જાંબુના કઠીઆ, ગૌદંતીહરતાલભસ્મ, આ ચીજો સમભાગે લઇ ચૂર્ણ બારીક કરી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણઃ ૦। તોલો, સવાર બપોર અને સાંજ.

અનુપાનઃ ચોખાનું પાણી અથવા મધ સાથે.

ઉપયોગઃ રક્તપ્રદર, લોહીવા, રક્તાતિસાર તથા રક્તાર્શ વગેરેનાં લાભદાયક છે.

પથ્યઃ ગરમ ખોરાક ન લેવો.

૧૩ પ્રદર માટે ઉપાય

બનાવટઃ સોનાગેરૂ લઇ તેને આંબળાના રસની ૨૧ ભાવના આપી સુકવી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૩ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાનઃ દૂધ સાથે.

ઉપયોગઃ પ્રદર, રક્તસ્રાવ અને પાંડુરોગને ખાત્રી પૂર્વક મટાડે છે અને શરીરમાં લોહીનો વધારો કરે છે.

૧૪ રકતપ્રદરનાશક

બનાવટઃ ફુલાવેલી ફટકડી તો. ૨ાા, સોનાગેરૂ તો. ૦।, બરાબર બારીક ઘુંટી કપડછાણ કરી શીશામાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૬ થી ૧૨ રતીભાર.

અનુપાનઃ બકરીનું દૂધ.

સમયઃ સવાર, બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગઃ પ્રવાહની માફક વહેતું લોહી બંધ કરે છે. ખાસક રક્તપ્રદરમાં સારી અસર બતાવે છે.

૧૫ પ્રદરસિદ્ધ ચુર્ણ

બનાવટઃ અક્કલકરો તો. ૧, દાડમની કળી તો. ૧, સુલે અને મલી (એક પ્રકારની માટી કે જે સોનાગેરૂ જેવી થાય છે) તોલો ૧ એ [illegible] બીજ તો. ૧, વંસલોચન તો. ૦॥, સાકર તો. ૪॥ એ બધાંનું ચૂર્ણ કરી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૦॥ થી ૧ તોલો પાણી સાથે લેવાય.

સમયઃ સવારે સાંજ બે વખત.

ઉપયોગઃ નવે તથા પ્રકારે [illegible] કરી આપે છે.

સૂચનાઃ [illegible]

૧૬ શીઘ્રફલદાયક

બનાવટઃ [illegible]

સૂચનાઃ આ પ્રયોગ અજમાવી જોવાની જરૂર છે એમોને એમાં કંઈક ચમતકાર જેવું જણાય છે પણ હજી અનુભવ કરી શકયા નથી.

૧૭ ધાવણશોધક ચુર્ણ

બનાવટઃ પીપર, પીપરામૂળ નવા, ચવક, શુંઠ, અજમોદ, જીરૂં, શાહજીરૂં, હળદર, દારૂહળદર, વાવડીંગ, સાજીખાર, પીતપાપડાનાં બીજ, કરીઆતું, કાળીજીરી, કલોંજીજીરૂં, કુષ્ટ, આ બધી દવાઓ સમભાગે લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણઃ ા થી ાા તોલો.

સમયઃ સવાર, સાંજ બે વખત તાજા પાણી સાથે અથવા નવશેકા પાણી સાથે.

ઉપયોગઃ બગડેલું ધાવણ શુદ્ધ અને નિરોગી થાય છે, આમ જ્વર તથા મકકલશળ આનાથી મટે છે. વર્ણ અને બળની વૃદ્ધિ કરે છે, અગ્નિ પ્રદિપ્ત કરે છે.

૧૮ વાજીકરણ યોગ

બનાવટઃ આવળની કાચી ફલી (પૈડા) તો. ૧૦, નાની દૂધેલીનું પંચાગ તો. ૧૦ એ બેને સુકેલાં લઇ બારીક વાટી ચૂર્ણ કરી તેમાં સમભાગે સાકર મેળવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણઃ ૧ તો.લો સવારે તથા સાંજે.

અનુપાનઃ દૂધ સાથે.

ઉપયોગઃ વીર્યનું પાતળાપણું મટાડી ઘટ અને પુષ્ટ બનાવી વીર્યને વધારે છે. સ્ત્રીઓને આનંદ આપનાર ઉત્તમ વાજીકરણયોગ છે.

પથ્યઃ પૌષ્ટીક ખોરાક તથા દૂધ ઘી વધારે પ્રમાણમાં લેવું.

૨૧ ઉપદંશનાશક

બનાવટઃ ચોપચીની તો. ૧૬, સાકર તો. ૪, પીપર, પીપરામૂળ, કાળાંમરી, લવંગ, અકલકરો, ખોરાસાણી અજમો, શુંઠ, વાવડીંગ, તજ, એ દરેક એકેક તોલો તથા મલયચંદ્રોદય તો. ૧ એ સર્વ સાથે મેળવી બારીક કરી છાણી લઇ બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણઃ તો. ॥ સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાનઃ ગરમ પાણી કે દુધ.

ઉપયોગઃ ઉપદંશ, જીર્ણ પ્રમેહ, સંધિવાત, જુનો ચાંદીનો રોગ, સાંધામાં દરદ અને સોજો થાય તથા પેશાબમાં તકલીફ હોય તે સર્વ મટી ક્ષીણતા મટાડે, બળ વધારે અને વીર્યને શુદ્ધ કરે છે. રક્તદોષ મટાડે છે.

પથ્યઃ સાદો ખોરાક રાખવો. દાળ, ભાત, રોટલી, ઘી, દુધ અને સાકર એ સર્વ પથ્ય છે.

૨૨ શ્રેષ્ઠ જુલાબ

બનાવટઃ શુદ્ધ નેપાળો તો. ૨॥, વરધારાનાં બીજ તો. ૨॥, મીંઢીઆવળ તો. ૨॥, હરડેદાળ કાળુકી તો. ૨॥, ગરમાળાનો ગોળ તો. ૨॥, દ્રાક્ષ કાળી તો. ૨॥, વાવડીંગ ચૂર્ણ તો. ૨॥, એલચીનાં બીજ તો. ૨॥, જેઠીમધ તો. ૨॥, નસોતર તો. ૨॥, સાકર તો. ૨॥, સોહાગ તો. ૨॥, સિધાલુણ તો. ૨॥.

વિધીઃ સિધવ, સાકર, દ્રાક્ષ અને નેપાળો છોડીને બાકીની ચીજોનુ બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું. પછી દ્રાક્ષ વગેરે ચીજોને ખરલમાં નાંખી તેમાં એ ચૂર્ણને મેળવી ઘુટવું બધી ચીજો બરાબર ઘુંટવ. મ.ડ તેમાં જોઇએ તેટલું [illegible] એમ નાંખીને એક બાટલા અ.પરી.

પછી એક મસમરની ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ: જરૂર હોય ત્યારે એક ગોળી પાણી સાથે સવારનાં લેવી. જો એકથી પેટ સાફ ન થાય, તો બે લેવી.

ઉપયોગ: આ દવા જુલાબ તરીકે લેવાથી પેટ સાફ થઈ પંચકર્મથી થતા ફાયદા બનાવે શરીરને શુદ્ધ કરી રોગનાં મૂળને દૂર કરે છે. જુલાબ લેવા પહેલાં બે ત્રણ દિવસ ખીચડી-ઘી ખાઈ કોઠો નરમ કરી પછી જુલાબ લેવો.

પથ્ય: જુલાબ લાગ્યા બાદ મસુરની દાળ, ભાતની ખીચડી તથા ઘી લેવું. ત્રણ રોજ આ પ્રમાણે દવા તથા પથ્ય રખાય તો શરીર શુદ્ધ થાય છે. અને પ્રમેહ, અર્શ, ગડ, ઉપદંશ, ઉદરરોગ વગેરે મટાડે છે.

સૂચના: [illegible], દહીં, તેલ [illegible] ગીતગમન વગેરે બંધ રાખવું.

૨૩ સર્વરોગહર સિદ્ધ ગોળી

૨૪ મહાશકિતરાજ વટી

બનાવટ: કસ્તુરી તો ૧, મોતીની ભસ્મ તો. ૧, સોનાના વરક તો. ૧, બંગ ભસ્મ તો. ૨, ચાંદીના વરક તો. ૪, લોહ ભસ્મ તો. ૪, શીલાજીત તો. ૪, આ બધી ચીજોને ખરલમાં ઘુંટી શીલાજીત સાથે મેળવી ઘુંટી રતીભારની ગોળી કરી તેના ઉપર સોનાના વરક ચડાવી દેવા. આ વરક ઉપર કહ્યા તે શિવાય જુદાજ લેવા. ગોળી છાંયે સુકવી પછી સંભાળી રાખવી.

પ્રમાણ: એક ગોળી સવારે તથા એક સાંજે દૂધ સાથે લેવી.

ઉપયોગ: વીર્ય વધારી નબળાઇ મટાડે છે. ખાંસી, શરદી, મગજની કમજોરી મંદાગ્નિ તથા ધાતુ ક્ષીણતા માટે ઉત્તમ ઉપાય છે અને કામ શક્તિ વધારે છે.

પથ્ય: પૌષ્ટિક ખોરાક લેવો, ગરમ તથા ખારી ચીજો ન લેવી.

૨૫ શકિતસંજીવન વટી

બનાવટ: કસ્તુરી તો. ૦ાા, શુદ્ધ અફીણ તો. ૨, ભીમસેની કપુર તો. ૦ાા, ધોએલી ભાંગ તો. ૨, શુદ્ધ શિલાજીત તો. ૨, ગળોસત્વ તો. ૧, જેઠી મધનો શીરો તો. ૧, બંગ ભસ્મ તો. ૧, સુવર્ણ ભસ્મ તો. ૦।, સાચી છીપની ભસ્મ તો. ૦ાા, અક્કલકરો તો. ૧, જાયફલ તો. ૧, જાવંત્રી તો. ૧, આ સર્વ ચીજો બારીક લઇ ખરલમાં સાથે મેળવી તેને ગળોના રસની, શંખપુષ્પીના રસની, નાગરવેલના પાનના રસની, દરેકની એકેક ભાવના આપી ઘુંટી ચણા પ્રમાણે ગોળી કરી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ: ૨ ગોળી સવાર સાંજ દૂધ સાથે.

ઉપયોગ: વીર્યસ્ત્રાવ, નસોની કમજોરી, ઇંદ્રીની શીથીલતા, પેશા-

બમાં ધાત જતી વગેરે મટાડી પુષ્ટપણું આપે છે.

પથ્ય: પૌષ્ટિક પદાર્થો, દૂધ અને નિયમિત ખોરાક લેવો. ખટાશ, ગરમ કે તેલવાળા પદાર્થો ઓછાં ખાવા કે ન ખાવા.

૨૬ વીર્યવર્ધક યોગ

બનાવટ: રસ સિંદૂર તો. ૨, બંગભસ્મ તો. ાા, સુવર્ણ ભસ્મ તો. ાા, તામ્ર ભસ્મ તો. ૦)ત્ર, કનકબીજ તો. ૧, અભ્રક ભસ્મ નં. ૧ તો. ૨, સુવર્ણ માક્ષિક ભસ્મ તો. ાા, જાયફળ તો. ૧, જાવંત્રી તો. ૧, વરધારાનાં બીજ તો. ૧, ભીમસેની કપુર તો. ૧.

વિધી: બધી ચીજો બારીક કરી ખરલમાં નાંખી નાગરવેલના પાનના રસમાં સાત દિવસ સુધી [illegible] પ્રમાણે [illegible] ગોળી રાખવી.

પ્રમાણ: બે [illegible] સવારે તથા સાંજે

અનુપાન: દૂધ સાથે લેવી

ઉપયોગ: [illegible]

પથ્ય: [illegible]

અફીણ તો. ૨, દેશી સાકર તોલા ૪, લઇ બારીક કરી લેવું.

વિધી: પ્રથમ કાષ્ટાદિક દવાઓને જુદી લઇ કુટી બારીક કપડછાણ કરી તેમાં બીજી દવાઓ મેળવી ઘુંટી લેવી અને તેને ખરલમાં નાંખી વડના દુધ વડે ૨૧ ભાવના આપી ઘુંટી લેવું અને ચાર રતીભારની ગોળી કરી સુકવી લેવી. પછી સ્ટોપર બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગોળી.

સમય: સ્ત્રી સેવનની ઇચ્છા થાય તે પહેલાં ૪ કલાક અગાઉ દુધ (સાકર યુક્ત) સાથે લેવી.

ઉપયોગ: વીર્ય સ્થંભન કરવા, નસોમાં બળ લાવવા તથા ઇંદ્રીની કમજોરી-શીથીલતા દુર કરવા મરદાઈ કાયમ રાખવા અતિ ઉત્તમ છે. હમેશાં વાપરવાથી અદ્ભુત બળ બતાવે છે.

સૂચના: દસતની કબજીઆત થાય તો દુધ, ઘીવાળો ખોરાક વધારે લેવો જોઇએ.

૨૮ માજુફલાદિ વટી

બનાવટ: માયાફળ તો. ૧, હરડેની છાલ તો. ૧, કપુર તો. ૧, કેશર તો. ાા, આંબળાની છાલ તો. ૧, એ સર્વને બારીક વાટી ખરલમાં નાંખી ગુલાબ જળમાં પીસી અડદના દાણા પ્રમાણે ગોળી વાળી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ ગોળી.

સમય: રાત્રે લેવી.

ઉપયોગ: મરડો, જુનો મરડો આ દવાના સેવનથી તુરત મટે છે અને દવા લેતાંજ ફાયદો બતાવે છે.

૨૯ અતિસારહરી વટી

બનાવટ: અતિવિષ, બીલીનું ગરભ, સુંઠ, લવંગ, તજ, મોચરસ, આંબાની ગોટલી, એલચી, દાડમની કળી, અફીણ એ સૌને સમભાગે લેવી.

વિધી: પ્રથમની સૌને લઇ બારીક કરી તેમાં અફીણનો કસુંબો નાખી ઘુંટી ગોળી કરી લેવી. પ્રમાણ ચણીબોરની ગોળી કરવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગોળી.

સમય: સવાર, બપોર અને સાંજ.

અનુપાન: પાણી સાથે.

પથ્ય: ભાત અને છાશ તથા દહીં પોષક.

ઉપયોગ: ઝાડા, મરડો, શૂળ, જુના ઝાડા, આમાતિસાર, રક્તાતિસાર, સંગ્રહણી વગેરેમાં ફાયદો આપે છે. ઝાડો નરમને બાંધે [illegible] આપે છે

૩૦ રજઃપ્રવર્તક યોગ

બનાવટ: [illegible] (કાસીસ) [illegible]

૩૧ લોહ રસાયન

બનાવટ: કજ્જલી (પારદ અને ગંધકની) તો. ૧, ઉતમ લોહ ભસ્મ તો. ૧, ઉતમ સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ તો. ાા, આ ચીજોને ખરલમાં ઘુંટી તેને કાકમાચી એટલે પીલુડીના રસની ભાવના આપી સરસવના દાણા જેવડી ગોળી કરી મુકવી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧, થી ૩, ગોળી

અનુપાન: મધ અને પીપરનું ચુર્ણ.

સમય: સવાર, સાંજ

ઉપયોગ: પાંડુ સોજો, કમળો, હલીમક, પાનકી, યકૃત અને બરલની વૃદ્ધિ, હૃદયરોગ, કમી, શરીર પીળું થવું, માટી ખાવાથી થએલ વિકાર, ઝાડો, ખાંસી વગેરે બાળકોનાં રોગ મટાડે છે.

અપથ્ય: મીઠું (લવણ) તથા માટી ન ખાવા દેવી.

૩૨ માક્ષીક રસાયન

બનાવટ: સુવર્ણમાક્ષિક ભસ્મ તો. ૧, સારી રીતે બનાવેલી અભ્રક ભસ્મ તો. ૧, સાગરશૃંગ ભસ્મ તો. ૧, (પારદ ગંધકની બનાવેલી) કજ્જલી તો. ૧, ભોંરીંગણીના ફુલનાં તંતુ તો. ૧ આ બધાને બારીક વાટી ખરલમાં ઘુંટી પાનના રસમાં મર્દન કરી સરસવના દાણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી મુકવી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧, થી ૩, ગોળી.

અનુપાન: આદુનો કે અરડુસીનો રસ અને તે સાથે મધ.

સમય: સવાર સાંજ.

ઉપયોગઃ શ્વાસ, ખાંસી, જ્વર, ન્યુમોનીઆ, ઓરાઇજ્ડ, શરદી, ન્સ્ટી, તાપ, વાયુ, કફ વગેરેમાં ઉત્તમ ફાયદો આપે છે. રોગ સુધરે તેમ દવા કમની કરી આપવી.

૩૩ બાલ સંજીવન રસ

બનાવટઃ શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, જાયફળ, જાવંત્રી, સર્વ સમભાગે લેવાં, પ્રથમની બે ચીજોની કજ્જલી કરી તેમાં [illegible] વિષનું ચૂર્ણ મેળવી ઘુંટી નાખવું.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ રતિ [illegible]

અનુપાનઃ મધ અથવા [illegible] સુવર્ણનો [illegible]

સમયઃ સવારે, સાંજ [illegible]

ઉપયોગઃ [illegible] જ્વર, કફ [illegible]

[illegible]

અનુપાનઃ તુલશીનો રસ.

સમયઃ ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગઃ આંચકી, તાણ, મૃગીવાયુ, મૂર્છા વગેરેમાં આ દવા સત્વર ફાયદો કરે છે.

સૂચનાઃ પેટ સાફ કરવાની જરૂર હોય તો પ્રથમ સામાન્ય જુલાબ આપી પછી આ દવા દેવી.

૩૫ પ્રદરારી રસ

બનાવટઃ શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક એ બેની કજ્જલી કરી લેવી તે તોલા ૪, નાગ ભસ્મ તો. ૨ તથા રસવંતી (રસાંજન) તો. ૬ અને લોહનું ચૂર્ણ તો. ૧૨ એ સર્વ બારીક કરી ખરલમાં મેળવી તેને અરડુસી (વાસા) ના રસમાં મર્દન કરી સુકવી રાખી લેવું.

પ્રમાણઃ ૩ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ સાથે સવાર સાંજ લેવાય.

ઉપયોગઃ પ્રદર ગમે તે પ્રકારનો હોય આ દવા તરત ફાયદો બતાવે છે, અત્યંત શ્રાવ અથવા ઘણા દહાડા ઋતુશ્રાવ ચાલતું હોય ત્યાંપણ ફાયદો કરે છે.

સૂચનાઃ દરદ જુનો હોય તો દવા વધારે વખત લેવી અને રોગ વધારનાર અપથ્ય પદાર્થો ન લેવા, બ્રહ્મચર્ય પાલન કરાવવું તો સારો ફાયદો થાય છે.

૩૬ શ્વેત તામ્ર ભસ્મ

બનાવટઃ તામ્ર શુદ્ધ કરી તેનું બારીક ચૂર્ણ બનાવી લેવું. આ ચૂર્ણ તો. ૧ લઇ તેને નાગફણીના ડોડાનો રસ તો. ૨॥ લઇ તેમાં

ચાર પ્રહર ઘુંટવું અને ટીકડી જેવું થાય એટલે ટીકડી બનાવી
લેવી કરી તેને સફેદ કેરેના ફુલ તો. ૧૫માં નાગફણીના
રસ નાંખી ઘુંટી લુગદી બે બનાવી તેની વચ્ચે ટીકડી રાખી
બંધ કરી ઉપર ત્રણ કપડમાટી કરી તેને દશ શેર અંગારી
છાણાંનો ગજપુટ આંચ આપવા. આવી રીતે ચારવાર કરી
આપવાથી તામ્રની શ્વેત ભસ્મ થઇ જાય છે.

ગુણ: શરીરમાં પુરુષાતન લાવવા માટે આ શ્વેત ત
વખણાય છે. એનાથી નામર્દ થએલ પુરુષ બળવાન અને મર્દ

પ્રમાણ: બે ચોખાભાર. અનુપાન: માખણ સાથે

પથ્ય: પૌષ્ટિક ખોરાક અને પીવાય તેટલું ઘી પીવું અથવા
ઘી નાંખીને વારંવાર ભૂખ લાગે ત્યારે તેટલું પીવું ફક્ત
ના દશ લેવી.

અપથ્ય: ખટાશ, માછલી, ગરમ ચીજો વગેરે બંધ કરી

———

તૈયાર કરેલી હોય ને સાથે દરરોજ એક વખત આ ખોરાક પેટ પુરતો લેવો અને આ પ્રમાણે દરરોજ બનાવી ૪૦ દિવસ નિયમિત આ પ્રયોગ કરવો. ભૂખ લાગે ને માફક આવે તો સવાર સાંજ આ પ્રમાણે બે વાર ખોરાક બનાવીને લેવો.

ઉપયોગઃ ભૂખ લાગે, બળ વધે, અગ્નિ સતેજ થાય, વાજીકરણ શક્તિ ખૂબ થાય, વાયુના દરદો મટી વીર્ય વધે, ઘી પચાવવાની શક્તિ બહુજ વધે અને નપુંસક માણસ પણ બળવાન બને છે.

અપથ્યઃ તેલ, ખટાશ, મરચાં, ગોળ અને બીજી ખરાબ ચીજો ન લેવી.

૩૮ પારદની ગોળીનો પ્રયોગ

બનાવટઃ શુદ્ધ પારદ તો. ૧ાા, અફીણ તો. ૧ાા, એ બેને નાગરવેલના પાનના રસમાં ખુબ ઘુંટી ખરલ કરી છાયામાં સુકાવી આપવું. આ પ્રમાણે સાત વખત રસમાં ઘુંટી સુકવી લેવું. બાદ તેમાં ખુરાસાની અજમો, અકલકરો, કપુરિજરા (પાનની જડ), જાયફળ, લવંગ, એ દરેક ચીજ સાથે વજન તોલા બારીક કરેલી લઈ તેમાં મેળવી આપવી. અને વજન વાલભારની ગોળી કરવી અને છાંયે સુકવી રાખી લેવી.

પ્રમાણઃ એક થી બે ગોળી.

સમયઃ સ્ત્રી પ્રસંગના દેઢ કલાકથી સવા પહોર અગાઉ લેવી.

અનુપાનઃ દૂધ સાથે લેવી.

અપથ્યઃ ખટાશ નજ લેવા.

પથ્યઃ રોટલી, ઘી, સાકર વગેરે મધુર અને પૌષ્ટિક ખોરાક લેવો.

સૂચનાઃ નવી [illegible] [illegible] કરનારને [illegible] આ દવાના ગુણ

ચાર પ્રહર ઘુંટવું અને ટીકડી જેવું થાય એટલે લેઈ કરી તેને સફેદ કણેરના ફુલ તો. ૧૫માં રસ નાંખી ઘુંટી લુગદી બે બનાવી તેની વચ્ચે બંધ કરી ઉપર ત્રણ કપડમાટી કરી તેને દશ છાણાંનો ગજપુટ આગ આપવો. આવી રીતે ચ આપવાથી તામ્રની શ્વેત ભસ્મ થઇ જાય છે.

ગુણ: શરીરમાં પુરૂષાતન લાવવા માટે આ વખણાય છે, એનાથી નામર્દ થએલ પુરૂષ બળવા

પ્રમાણ: બે ચોખાભાર. અનુપાન:

પથ્ય: પૌષ્ટિક ખોરાક અને પીવાય તેટલું ઘ ઘી નાંખીને વારંવાર ભૂખ—તરસ લાગે તેટલું પી આ દવા લેવી.

અપથ્ય: ખટાશ, માછલી, ગરમ ચીજો વગે

૩૭ હિંગુલ રસાય

બનાવટ: [illegible] તો. ૨૦ આશરે, [illegible] તો. ૮૦, [illegible] તેલની કરવી [illegible]

વિધી: પ્રથમ [illegible]

[illegible]

લઈ તેની વચ્ચે રાખી ગળી જવી. દવા ખાધા બાદ ૨૪ કલાક સુધી ઉંઘ ન કરવી, પાણી ન પીવું, તરસ લાગે તો ઘી પીવું. પાણીનો ઉપયોગ ન કરવો. ઝાડા ઉલટી કદાચ થાય તો ગરમ પાણીથી હાથ વગેરે ધોવું. આ દવા શરૂ કર્યાં પહેલાં એક સખ્ત જુલાબ લઇ લેવો જોઇએ તો આ દવાના ઉપયોગથી ઉપદંશ-ગરમી-વીસ્ફોટકનો રોગ માત્ર એકજ દીવસમાં મટી જાય છે.

(૨) **લગાડવા માટે:** મર્દન્યાદિ તેલ તો. ૨૦, કાર્બોલિક એસીડ તો. ૨॥ સાથે મેળવી રાખવું. આ તેલ શરીરપર લગાડવાથી અને પછી ગરમ પાણી અને સાબુ વડે શરીર સાફ કરવાથી ચામડી પર ફુટી આવેલ રોગ સત્વર મટી જાય છે.

(૩) **જખમ હોય તો:** નીચે પ્રમાણે મલમ લગાડવો.

બોરીક એસીડ	તો. ૦॥	આડોડીન શુદ્ધ ગ્રેન	૧૫
ફેલોમેલ	તો. ૦।	ટાનીક એસીડ	તો. ૦॥
યુકલેપ્ટોસ તૈલ	તો. ૦।	ઓલીવ ઓઈલ	તો. ૨
મીણ	તો. ૦।~		

એ સર્વ મેળવી મલમ કરી લેવો, અને તે બહાર ચાંદી હોય ત્યાં લગાડવો.

આ બન્ને દવાઓ બંગાળાની બનાવી વાપરી જોતાં રોગ એક દિવસમાં સદંતર મટી સત્વર આરામ થાય છે.

૪૧ ઉપદંશનો ઉપાય

(૧) શુદ્ધ રસકપુર તો. ૧, શુદ્ધ નેપાળ તો. ૧, શુદ્ધ દારૂમીઠરો તો. ૧, શુદ્ધ પારદ તો. ૧, શુદ્ધ હિંગળો તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧, શુદ્ધ હરતાલ તો. ૧, મોગર (મુરદારશંગ) તો. ૧, શુદ્ધ મોરથુથુ તો. ૧ આ સર્વ દવાઓને સારી જાતની ખાન્ડીનાં

તેને સંપુટમાં રાખી કપડમાટી કરી પાંચશેર અડાયા છાણાનો અગ્નિ આપવો. શીતળ થએ કાઢી લેવું. કાઢતી વખતે અંદરથી પથરની ભસ્મ થએલી મળશે જે સંભાળીને ઉપાડી લેવી, શીશીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણઃ ૧, રતીભાર.

અનુપાનઃ પતાસા સાથે લેવી.

સમયઃ જરૂર જણાય ત્યારે અથવા ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગઃ ગુરદાના દરદ માટે રામબાણ દવા છે. દવા લેતાની સાથેજ થોડીવારમાં દરદ તદન ગુમ થઈ જશે અને ચમત્કારિક રીતે દરદીને આનંદમાં આવેલો જોઈ શકશો.

૪૩ બાળકો માટે દવા

બનાવટઃ અજમો તો. ૨૦, પપીતા તો. ૨૦, પાણી શેર ૭ (રતલ ૧૨) એ ત્રીજેને રાત્રે પલાળી રાખી સવારમાં તેને નળીકાયંત્રમાં મુકી અર્ક ખેંચી લેવું આ અર્ક બાટલીમાં ભરી રાખવું. અને વાપરવાનું હોય ત્યારે એક રતલ અરક હોય તો તેમાં દશ તોલા લાઈમ વોટર (ચૂનાની આછ) મેળવી રાખવું અને પછી વાપરવું.

પ્રમાણઃ ૫, ટીપાં બાળક માટે, મોટા માણસને માટે ૩૦ થી ૬૦ ટીપાં.

ઉપયોગઃ દૂધ પચાવે, અજીર્ણ મટાડે, ઝાડા બંધાઈને આવે, પેટનો વાયુ, આફરો વગેરે મટાડી પાચન શક્તિ સુધારે ખાસ કરી બાળકો. માટે આ દવા અગ્નિ પ્રદિપ્ત કરી ભુખ લગાડે છે.

૪૫ રક્તવિકારની દવા

બનાવટઃ ગળો શેર ૦।, ઇંદ્રવારૂણીનાં મૂળ તો. ૧૦, ગોરમુંડી શેર ૦।, આવળના પૈડા શેર ૦।, લીમડાની અંતરછાલ તો. ૨૦, કાંચનાર છાલ તો. ૨૦, ત્રણ વર્ષનો જુનો ગોળ તોલા ૨૦, મગરબી ઉસબો તો. ૨૦, ચોપચીની તો. ૨૦, કડવા પરવળનાં પાન તો. ૨૦, મધ તો. ૨૦, સરપૂંખાના મૂળ તો. ૨૦, શીશમનો ભૂકો તો. ૨૦, ચંદનનો ભુકો તો. ૨૦ એ પ્રમાણે લેવું.

વિધીઃ દવાઓને કચરી એક વાસણમાં પાણી શેર ૩૦ માં પલાળી ત્રણ દી રાખી પછી ઉકાળો કરવો જ્યારે બાકી પાણી શેર પાંચ રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લઇ તેનું નળીકા યંત્રથી અર્ક ખેંચી કાઢી બાટલીમાં રાખી દેવું.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ તોલા સુધી દવા તથા તેમાં થોડું મધ નાંખીને આપવી. બે વખત દેવી.

ઉપયોગઃ રક્તવિકાર, ઉપદંશ, કુષ્ટરોગ, ખસ, ખરજવું, ચાંદી સાંધા ઝલાવા, સળિયા, ગરમીનો દાહ વગેરે મટે છે.

પથ્યઃ ચણાની રોટલી અને ઘી ખવાય બાકી તમામ બંધ કરી એક માસ દવા કરવાથી પુર્ણ ફાયદો થઇ જાય.

૪૬ વાજીકરણ અર્ક

બનાવટઃ અંગુર કાસ્કીસ્તાની. રસ ૪૦૦ તોલા, ગુલાબજળ તો. ૧૧૦, ચોખું મધ તો. ૧૧૦, સફરજનનો રસ તો. ૮૦, એ સર્વને એકઠા કરી ૪૮ કલાક રાખી મુકવું. બાદ તેને એક કલઇ-વાળા તપેલામાં નાખી ચૂલે ચઢાવવું અને તેમાં તજ, તમાલપત્ર, લવંગ, [illegible] સન્તરી, સુંઠ, પીપર જાવંત્રી, જાયફળ, જટામાસી, એલચી, [illegible] એ દરેક [illegible] [illegible] તોલા લઇ કુટી તેની પોટલી

ઉપયોગઃ રક્ત વિકારને લગતી કોઇ પણ નવી અથવા જુની બિમારી આ દવાના સેવનથી તત્કાળ નાશ પામી શરીર સાફ અને નિરોગી બને છે.

૪૮ ઉન્મત અર્ક

બનાવટઃ ધતુરાનાં બીજ, ભાંગ, જાવંત્રી, કપુર, ખસખસનાં ડોડવા એ દરેક દશ દશ તોલા લેવા. ખોરાસાની અજમો તો. ૬૦, ગાયનું દૂધ શેર ૧૨ (બંગાળી) લઇ દૂધમાં ઉપરની દવાઓ રાત્રે પલાળી દેવી. સવારનાં તેને નળીકાયંત્રમાં ભરી અર્ક કાઢી લેવો. અર્ક આશરે ૨ થી ૩ બાટલી ઉતમ માલ નીકળશે.

પ્રમાણઃ ૨॥, થી ૫ તોલા અર્ક દૂધ સાથે લેવો.

ગુણઃ વીર્યવધારનાર તથા વાજીકરણ અને સ્થંભક ગુણ માટે ઉતમ અરક છે.

સુચનાઃ જો માદક અસર જણાય તો પ્રમાણ ઓછું કરવું, અને ખોરાક પૌષ્ટિક દૂધ, ઘી, માખણ વગેરે વધારે લેવો.

૪૯ સ્વાદિષ્ટ અર્ક

બનાવટઃ મોટી એલચી તો. ૩૦, તજ તો. ૪૦ એ બંન્નેને અધકચરી કરી દશ શેર પાણીમાં રાત્રે પલાળી રાખવું અને તેને નળીકાયંત્રમાં ભરી અર્ક ૬, થી ૭, સાત બાટલી નીકળે તે કાઢી લેવું.

પ્રમાણઃ ૨॥, થી ૫, તોલા.

ઉપયોગઃ પાચનશક્તિ સુધારે છે. ભુખ લગાડે છે પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. મુખવાસ તરીકે જમીને પીવાથી મોઢામાં સારી સુગંધી રહે છે. કોલેરા જેવા દરદમાં દસ્ત પડતાને રોકવા આ અર્ક વાપર-

ત્યાથી સતો ફાયદો થાય છે. કોઈ પણ પેટના દરદ માટે પ[illegible]
તરીકે આ દવા ઉત્તમ છે.

સમયઃ જરૂર જણાય ત્યારે અથવા જમવા પછી

સૂચનાઃ નાનાં બાળકો માટે પણ યોગ્ય પ્રમાણમાં વાપ[illegible]
શકાય છે.

૫૦ નવીન આસવ

બનાવટઃ સફરજનો રસ શેર ૫, અંગુરનો રસ શેર ૫, સંતરાનો રસ શેર ૫, [illegible]નો રસ શેર ૫, સોડા ચૂર્ણ ખાંડ શેર ૫.

આ સર્વ [illegible] એક [illegible] નાખી ભરી રાખવું ૪૦ દિવ[illegible] [illegible] અર્ક એવી રીતે [illegible] [illegible] આ શીશાઓને [illegible] [illegible] સાથ [illegible] બંધ કરી દો [illegible] [illegible]

[illegible]

૫૧ બાલપુષ્ટીકારક અવલેહ

બનાવટઃ સીતોપલાદિ ચૂર્ણ તો. ૧, જેઠીમધ ચૂર્ણ તો. ાા, લોહ ભસ્મ તો. ાા, બદામનું મગજ બારીક વાટેલું તો. ૪, કેસર તો. ા, સોનાનાં વરક નંગ ૪ મોટા, ચાંદીના વરક નંગ ૧૨, ચોખું મધ, તો. ૬, જીવન (ચ્યવનપ્રાશ) તો. ૧૦, બધાને સાથે મેળવી ચાટણ કરી લેવું.

પ્રમાણઃ ા તોલો.

અનુપાનઃ ગાયના દૂધ સાથે.

ઉપયોગઃ ખાંસી, શ્વાસ, કફ ફેફસાનાં દરદો, સામાન્ય નબળાઈ, ઉલટી, તરસ, પાંડુ (ફીકાસ), દાહ, પિત્તવિકાર વગેરે મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. ખાસ કરી નાનાં બાળકો માટે આ દવા પૌષ્ટિક ઉપાય તરીકે ઉત્તમ છે.

પથ્યઃ બને તેટલું દૂધ વધારે આપવું.

૫૨ વાજીકરણ અવલેહ

બનાવટઃ કુલીંજન, જટામાસી, જાયફળ, અકલકરો, તજ, કબાબચીની, એ દરેક ચીજ અર્ધો અર્ધો તોલો, અગરસાચો, નાગકેશર, રૂમી મસ્તકી, લવીંગ એ દરેક પા, પા તોલો, કસ્તુરી ૬, રતી ભાર અને સાકર તો. ૧૨ લેવા.

વિધીઃ સાકરની ચાસણી કરી તેમાં ઉપરની દવાઓનું ચૂર્ણ કરી મેળવી અવલેહ જેવું કરી લેવું. જરૂર હોય તો થોડુંક મધ મેળવી આપવું.

પ્રમાણઃ ૧. તોલો દર સવારે. લેવો. દૂધ સાથે

ગુણ: વાજીકરણ તથા સ્તંભક ગુણ મુખ્ય છે. નબળાઇ મટાડે છે. નબળાઇથી થએલ ઉપદ્રવ, વિર્ય વિકારને પણ મટાડે છે.

૫૩ પૌષ્ટિક અવલેહ

બનાવટ: અકલકરો તો. ૧॥, સફેદમરી તો. ૨, કેસર તો. ૦॥, મોટી એલચી તો. ૩, રૂમીમસ્તકી તોલા ૨, તજ તો. ૨, કસ્તુરી રતી ૨૧ ભાર, અંબર રતી ૪૨, જાયફળ નંગ ૩, શુદ્ધ ભાંગ તો. ૬. બદામનું તેલ તો. ૩, સાકર તો. ૩૦, મધ તો. ૫.

વિધી: પ્રથમની દરેક ચીજોનું બારીક ચૂર્ણ લેવું. સાકરને ગુલાબજળમાં ચાસણી કરી લેવી અને માજુન યોગ્ય નરમ ચાસણી થાય ત્યારે ઉતારી તેમાં ઉપરની ચીજો મેળવી ઠંડુ થતાં મધ મેળવી રાખી મુકવું.

પ્રમાણ: તો. ૦॥ થી ૧. સુધી.

અનુપાન: દુધ સાથે, સવાર સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ: વાજીકરણ અને પૌષ્ટિક તથા સ્તંભન ગુણ માટે ઉત્તમ છે. [illegible] કરી નબળાઇથી થતા વિકારોને તુરત મટાડે છે.

૫૪ શ્વાનવિષ નાશક

બનાવટ: [illegible]

પ્રમાણ: [illegible]

[illegible]

અનુપાનઃ પાણી સાથે ગોળી ગળી જવી.

ઉપયોગઃ હડખાયું કુતરૂં કરડે કે તરતજ અથવા ગમે ત્યારે તેના ઝેર નિવારણ માટે દવા સેંકડો વારની અનુભવ કરેલી ફતેહમંદ ફાયદો આપનારી છે. પેટના કૃમી આ દવાથી નષ્ટ થઇ જાય છે.

પથ્યઃ સાદો ખોરાક લેવાય. અપથ્ય ન કરવું.

૫૫ અફીણના ઝેરનો ઉપાય

(૧) નવસાગરને પાણી સાથે થોડી થોડી માત્રાએ વારંવાર આપવાથી અફીણનું ઝેર ઉતારવામાં સારૂં કામ કરે છે.

(૨) સરગવાનાં બીજનું ચૂર્ણ કરી પાણી સાથે પાવાથી અફીણનું વિષ ઉતરી જાય છે.

૫૬ વીચ્છીના ઝેર માટે

(૧) તજનું તેલ સારૂં હોય તે લાવી તેનું પોતું ભરી ડંખ ઉપર થોડીવાર લગાડવાથી સત્વર આરામ થઈ જાય છે.

(૨) નીમક (મીઠું) થોડું લઈ તેમાં થોડું સ્વચ્છ પાણી નાંખી તેને ગાળી લઈ સોલ્યુશન કરી લેવું. એમાંથી થોડાંક (આશરે ૫ થી ૧૦ ટીપાં) ટીપાં દરદીને જમણી બાજુ ડંખ હોય તો ડાબી બાજુએ અને ડાબી બાજુ ડંખ હોય તો જમણી બાજુએ આંખ અથવા કાનમાં નાંખવામાં આવે તો સત્વર ફાયદો થાય છે.

(૩) [illegible] ઝાડકાની [illegible] છે ત્યાં તેના [illegible] (૬૧) [illegible] નાગરવેલીની [illegible] બાટલીનાં [illegible] ભરી રાખવું. આ દવાની [illegible] ભરી ડંખની જગાએ લગાડવાથી [illegible] ઝેર તુરતજ [illegible] છે.

(૪) મેખું મીણુ લઈ તેની ગોળી બનાવી ઘરમાં રાખી મુકવી જરૂર જણાય ત્યારે થોડો દેવતા (અંગારા) લઈ તેનાપર મૂકે ને [illegible] સુધી તેનો ધુંવાડો થાય ને વીંછીના ડંખને લાગે એવી રીતે તે જગા પાંચ મીનીટ ત્યાંસુધી રાખવો તો વીંછીનું ઝેર [illegible] મીનીટ માંજ ઉતરી જશે. આ સર્વ અનુભવી ઉપાયો છે.

(૫) દગડનું ચૂર્ણ, ઘરનો ધુંવાડો, સીધાલુણ એ સર્વ લઈ તેને [illegible] તેલમાં મેળવી ડંખપર લગાડી શેક કરવાથી તરતમાંજ વિંછીનું ઝેર ઉતરી જાય છે.

(૬) [illegible] તેની પેટીકા બનાવી ડંખ [illegible] લગાડી ને [illegible] શેક આપવો. [illegible]

---

૫૭ સર્પવિષ માટે ઉપાય

(૧) [illegible]

(૩) નવસાગરને જરાક પાણીમાં મેળવી ડંખના સ્થાનપર લગાડવું-લેપ કરવું. અને દર પાંચ પાંચ મીનીટે ાા તોલો નવસાર પાણી સાથે મેળવી પાયા કરવું. વળી માથાપર ઠંડાપાણીની ધાર ચાલુ રાખવી. દરદીને ઉંઘવા નજ દેવો કેટલાકને એથી ઉલટી, ઝાડા થઇને વિષ ઉતરે છે જ્યારે કેટલાકને તેમ થયા સિવાય પણ ફાયદો થઈ જાય છે.

૫૮ હરસનો મલમ

બનાવટઃ ધતુરાનાં બીજનું ચૂર્ણ તો. ૨, અફીણ તો. ાા લીંબડાની લીંબોળીનું તેલ બંનેએ તેટલું લઇ તેમાં ઉપરની ચીજો મેળવી મલમ બનાવી લેવું. આ મલમ હરસના મસાપર લગાડવાથી હરસનું દરદ, સોજો વગેરે ત્રણ દહાડામાં મટી આરામ થાય છે.

૫૯ દાઝવાનો મલમ

બનાવટઃ લીંબડાનું તેલ તો. ૮૦, લોઢાની કડાઈમાં નાંખી ગરમ કરવું અને તેમાં રાળનું બારીક ચૂર્ણ તો. ૨૦ તથા ગંધાબેરજો તો ૫ નાંખી બરાબર મળી જાય એટલે નીચે ઉતારી લેવું અને એક માટીના કુંડામાં પાણી ભરી રાખેલું હોય તેમાં નાંખી દેવું. એટલે મલમ તરી આવશે. એ તરી આવેલા મલમને કોઇ મજબુત કપડામાં નાંખી નિચોવી લેવું એ પછી તેને એક સો વખત પાણીમાં ધોઈ લેવું આ રીતે ધોયા બાદ તૈયાર થએલ મલમને એક સારા વાસણમાં ભરી લેવું.

ઉપયોગઃ દાઝવાથી શરીરના ચાંદા પડ્યા હોય, દાહ થતી હોય, ફોલા થયા હોય, માનુષ્ય કાંઇક પડી ગયા હોય અને કદાચ આખા શરીરે આગથી પણ ઉખડી ગઈ હોય તેવા નાના મોટા દરેક પ્રકારના

દાઝવાના કેસમાં આ મલમ લગાડવાથી શિઘ્ર ફાયદો બતાવી સંપૂર્ણ આરામ કરી આપે છે. અસાધ્ય જેવા દરદીઓને કે જેની ઉગરવાની આશા પણ ન હતી તેવાઓને પણ ફાયદો થએલો જોયેલો છે.

૬૦ ખસનો મલમ

બનાવટઃ શુદ્ધ પારદ તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧, ફુલાવેલ મોરથુથુ તો. ૦॥, શુદ્ધ મનશીલ તો. ૧, બધાને [illegible] ઘુંટી કજલી કરી તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] ગાયનું [illegible] પાંચ ભેગી [illegible] ઘુંટી [illegible] મલમ બનાવી ડબીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગઃ જુની અથવા નવી ખસ (ખુજલી) માં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હોય, [illegible] [illegible] હોય, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] દિવસમાં બે વખત [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

૬૧ નિંબાદિ મલમ

ગુણઃ ગુંમડા, ફોડા, શરીરપર થતી ઝીણી ફોલ્લીઓ, તરવાર, છરી, ચાકુ વગેરેથી થતા જખમો મટાડવા આ મલમ અકસીર છે. અનુભવી ઉપાય છે.

સૂચનાઃ જુના વ્રણમાં તેને સાફ કરી મલમ લગાડવો. નવામાં એમજ લગાડી શકાય છે.

૬૨ સર્વોત્તમ મલમ

બનાવટઃ સફેદકાથો તો. ૧, રાળ સફેદ તો. ૧, મોરથુથો તો. ૦।, ફટકડી તો. ૦।, તલનું તેલ તો. ૧, મીઠું પાણી તો. ૧.

વિધીઃ ચીનીનું વાસણ લઈ તેમાં તેલ અને પાણી સાથે મેળવી અંગુઠા વડે ફીણવું. અને પછી તેમાં ઉપરની ચાર ચીજોનું બારીક ચૂર્ણ મેળવતા જવું અને અંગુઠાથી હલાવતા જવું, આ પ્રમાણે બધું ચૂર્ણ તેમાં મેળવી આપ્યા બાદ થોડો વખત ઘુંટી લઈ મોટા મોઢાની બાટલીમાં તેને ભરી રાખવું. ઘી જેવું મલમ થઇ જશે.

ઉપયોગઃ ગમે તે પ્રકારનો જખમ (વ્રણ) હોય તેને પ્રથમ લીબડાના પાન નાંખી ગરમ કરેલ પાણી વડે ધોઈ સાફ કરી મલમ થોડુ લઇ તેને કપડા પર લગાડી તેની પટી મારી દેવી. વચમાં એક છીદ્ર રાખવું કે જેથી પરૂ ઠીક રીતે નીકળી શકે. આ મલમની ફક્ત એકજ પટી લગાડવાથી આરામ થઇ પટી છુટી પડશે. કદાચ વ્રણમાં પરૂ વધારે હોય અને જુનો થાવ તો આવી રીતે બે ત્રણ પટી મારવાથી આરામ થઇ જશે.

વિશેષતાઃ વિલાયતી ડૉક્ટરો અને મોટા સર્જનોએ છોડેલા એવા હાથપગના કાંડા પર જખમો, નાના મોટા ઘા, બંદુક, હથીઆર કે બીજાના ઘસેલા જખમો તેમજ નાનાં મોટાં વ્રણો આ મલમથી જલદી રૂઝ લાવવાના ખૂબ અનુભવ મળેલા છે.

૬૩ દાદરની દવા

બનાવટઃ કાચો ટંકણખાર બારીક વાટી પાણીમાં ઘુંટી [illegible] તે ચાંદે ચારથી છ વખત લગાડવાથી દાદરનો રોગ એકદમ [illegible] મટી જાય છે. ચળાંયા મટી જાય છે.

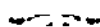

૬૪ જુના વ્રણની સચોટ દવા

બનાવટઃ લીંબડાના સુકાપાન, દારૂહળદર, જેઠીમધ, [illegible] એ ચારે દવાનો સરખે વજને લઇ બારીકવાટી ચૂર્ણ કરી કપડછાણ કરી લેવું. પછી તેમાંથી તો. ૨॥. લઇ લેવું અને તેમાં [illegible] તેનાથી ખરલમાં ઘુંટી મલમ જેવું [illegible] લેવું અને ડબામાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગઃ [illegible] પ્રથમ લીંબડાના [illegible] કરી [illegible] [illegible]

[illegible]

આ પ્રયોગ ખરેખર અજમાવી અનુભવ કરવા યોગ્ય છે.

સૂચનાઃ મલમ દરરોજ દિવસે કે રાત્રે લગાડી રાખવું ૬ થી ૮ કલાક લગાડયા બાદ ધોઈ સાફ કરી ત્યાં કોપરાનું તેલ લગાડવું.

૬૬ આંબળાનું તેલ

બનાવટઃ લીલા આંબળા લાવી તેને કુટી તેમાંથી રસ શેર દશ કાઢવો પછી તેને કલઇ કરેલા વાસણમાં તલનું તેલ શેર ૨૦ ચોખું લાવી નાંખી ધીમી આંચે પકાવવું. તેલ માત્ર બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડું થયે છાણી એક વાસણમાં કાઢી લેવું પછી તેમાં નીચે બતાવેલી ચીજો અર્ધ કચરેલી લઇ નાંખી આપી કપડું બંધ કરી સાત દિવસ તેને તડકામાં રાખી આપવું. ચીજોનાં નામઃ શ્વેત ચંદન, છડીલો, નખલા, કપુરકાચલી, વાળો, પાનડી, અગર, તગર, તમાલપત્ર, કપુર, એલચી, મોટી એલચી, ધાણાં, લવંગ, ગુલાબનાં ફુલ, જાવંત્રી, ચણુ-કબાબ. એ દરેક દેઢ દેઢ તોલો લઇ ખાંડું ચૂર્ણ કરી ઉપરના તેલમાં મેળવી દેવું. સાત દિવસ રાખ્યા બાદ ગાળી લઇ તેમાં ગુલાબ કે હીનાનું અતર તથા એલચી અને પીપરમેંટનું થોડું થોડું તેલ મેળવી બાટલી ભરી લેવી.

ઉપયોગઃ માથામાં નાંખવા માટે ઉત્તમ સુગંધીયુક્ત અને મન-પસંદ કરવા યોગ્ય આ તેલ બને છે. વાળ તથા મગજ બંન્નેને ફાયદો કરનાર આ તેલ છે.

૬૭ સુગંધી તેલ

બનાવટઃ નાગરમોથ, છડીલો, કપુરકાચલી, પાનડી, ગુલાબનાં ફુલ, શ્વેત ચંદન, [illegible], લવંગ, મોટી એલચી, ધાણા, [illegible]

તેમાંથી એક એક તોલો લઈ સર્વ કપચી કરી લેવી, પછી એ કલઈના વાસણ (તપેલી) માં એરંડાનું તેલ અથવા તલનું તેલ શેર ૧ (તો. ૮૦) લઈ તેમાં ઉપરનો મસાલો નાંખવો અને વાસણ ઉપર ઢાંકી મોં સજ્જડ બંધ કરી રાખવું. આ વાસણને તડકામાં ચાર દહાડા રાખવું. ત્યારબાદ તેને પોચી હાથે ચોળી કપડાથી ગાળી લેવું. એ ગાળેલું તેલ એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગઃ મગજને ઠંડક આપે છે. વાળ કાળા તથા સુંવાળાં કરે છે. [illegible] પણ નિયમ જળવાય છે. મગજને પુષ્ટી આપે [illegible]

સૂચનાઃ [illegible] આ [illegible] મલિનતા દૂર કરવા [illegible] કરીને તૈયાર કરેલું તેલ [illegible]

—:o:—

૬૮ અપામાર્ગ તેલ

૬૯ અગ્નિ ઘૃત

બનાવટઃ બીલામ શેર ૫, ચૂકાની ભાજી શેર ૧, લીંબુનો રસ શેર ૧, દહીંનું પાણી (મઠો) શેર ૧, આદુનોરસ શેર ૧, પાણી શેર ૧૬, આ ચીજોનો કવાથ કરી ઉતારી લેવો. પાણી શેર ૪ રહે ત્યારે છાણી લઇ તેમાં ગાયનું ઘી શેર બે નાંખવું અને નીચેની ચીજોનું કલ્ક (ચટણી) કરી તેમાં નાખી ધીમે તાપે પકાવવું.

વિગત કલ્કનીઃ સુંઠ, મરી, પીપર, ચવક, ચિત્રક, પીપરામૂળ, ગજપીપર, હીંગ, અજમોદ, હાઉબેર, સાજીખાર, સિંધવ, વડાગરૂ, કાવલવણ, બંગડીખાર, સંચર, જવખાર એ દરેક ચીજ બબે તોલા લઇ કલ્ક કરી લેવું અને વિધીસર ઘી પકાવી પછી ઠંડુ થયે છાણી લઈ ગળી બાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણઃ તોલો ૧ સવાર સાંજ ભોજન પહેલાં ખાવું.

ઉપયોગઃ મંદાગ્નિ, હરસ, બરલ, જળોદર, ગોળો, અર્બુદ, સોજા, કુષ્ટ, મેદરોગ, બસ્તી રોગ, અને ઉદરરોગ મટાડી જઠરાગ્નિ પ્રદિપ્ત કરે છે.

૭૦ ચાંગેરી ઘૃત

બનાવટઃ પીપર, સુંઠ, મેંઘ અજમો, કાળીપાટ, એ પાંચ ચીજો બાર બાર તોલા લઈ તેનો ૧૨ શેર પાણીમાં ક્વાથ કરવો. ત્યારે તે ક્વાથ ૩ શેર રહે ત્યારે ઉતારી તેમાંનું પાણી જુદું લઈ લેવું. તેમાં ઘી ગાયનુ બારૂ શેરી તો. ૮૦ નાંખીને ધીમે તાપે પાક કરવો એ વખતે નીચેની ચીજોનુ કલ્ક તેમાં નાંખવું.

બારંગી, સુંઠ, પીપર, ચિત્રક, બીલીનો મગજ, અજમો, પીપરામૂળ, મરી, ચવક, ગોખરૂ, ધાણા, કાળીપાટ આ બારે ચીજો દરેક બબે તોલા મળી ૨૪ તોલાનું કલ્ક કરી ઉપરે જણાવેલ ઘીમાં

કડાયામાં નાખીને પાક કરવો. કલ્ક બળી રહે, પાણી પુરું [illegible]
ઘીમાં સુગંધ આવી જાય અને ફીણ ન આવે ત્યારે પછી [illegible]
ગળણે ઉતારી ઠંડું કરી ગાળી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ તોલો સવાર સાંજ ભોજન સાથે.

ઉપયોગ: સંગ્રહણી, ગુલ્મ, ઉદરરોગ, સોજો, [illegible] ખાંસી, શ્વાસ, અર્શ, મંદાગ્નિ મટાડી ભૂખ લગાડે છે અને સંગ્ર[illegible] [illegible] કરી આપે છે.

૭૧ શિરશૂળનાશક લેપ

બનાવટ: [illegible]

૭૨ પાર્શ્વશૂળનાશક લેપ

વિધિ: [illegible]

૭૩ પાર્શ્વશૂળનાશક લેપ

વિધીઃ આકડાના તાજાં મૂળની છાલ લાવી તેને બારીક વાટી તેમાં થોડુંક મીઠું અને લેપ થઈ શકે તેટલું મધ મેળવી જરા ગરમ કરી પાંસળીપર લગાડી ઉપર કપાસ ચોડી દેવાથી પાંસળાનું શૂળ મટે છે.

સુચનાઃ લેપ લગાડયા બાદ બે ચાર કલાક પછી દરદ નરમ પડી જાય એટલે લેપ કાઢી નાંખવો, અને જો દરદ ઓછું ન થયું હોયતો તેનાપર થોડો થોડો શેક આપવો. .

૭૪ મુંઢમારનો લેપ

બનાવટઃ મોટી રીંગણી યાને ઉભી રીંગણીના ફળો લાવી પાણીમાં બારીક વાટી લેવાં અને તેને જરા ગરમ કરી ચોટ-વાગી લોહીનો જમાવ થયો હોય ત્યાં લગાડી દેવું. સવાર, સાંજ બે વખત લેપ કરવાથી ત્રણ રોજમાં ફાયદો થઇ જાય છે અનુભુત પ્રયોગ છે.

૭૫ આંખના ઉપાયો

(૧) મોતીયા માટેઃ સરસડાની ફળીમાંથી બીજ કાઢી તેને પાણીમાં ઘસી સવાર સાંજ ૨૧ દીવસ તેનું અંજન કરવાથી મોતીઓ મટે છે. ઘણાજ અર્થા કેસોમાં આરામ પડેલો જણાયો છે.

(૨) ખીલ-ફુલાંવાસ્તેઃ ફટકડી તો. ૧, મુરદારસીંગ તો. ૧, રેવા કપુર તો બા. ફુલાવેલ મોરથુથો તો. બા. લીંબડાના તાજાં પાનનું રસ તો. ૧. ગાયનું ઘી તો. ૧૦ આ ચીજોમાંથી પ્રથમની ચીજો બારીક વાટી લેવી અને લીંબડાના રસનાં ઘીમાં નાંખી પકાવી

દેવું. તૈયાર થાય ત્યારે ઉપરની દવાઓ મેળવી તેને ૭ કલાક ઘુંટવું. ઘુંટતાં ત્યારે કેવું થઈ જાય ત્યારે ચાંદીની ડબીમાં ભરી રાખવું. આ અંજનનું સુર્મું થવાથી વધારે સુંદર બને છે. પ્રમાણ: [illegible] સળી ભરેલું લઈ આંખની પાંપણમાં ભરી દેવું અને આંખ [illegible] (નિકાહ કલાક) બંધ રાખી દેવી. રાત્રે અને સવારે આ પ્રમાણે [illegible] ના પડળમાં અને ખીલ તથા બીજા પાંપણના રોગ મટી [illegible] પાણી બંધ થાય છે. આંખ પ્રકાશમાં જોઈ શકે તેવી થાય [illegible]

(૩) રતાશ અને ફુલાં: કાળી મુરાબ્બાર તો. ૫, સાકર તો. ૫, [illegible] તો. ૫, વરેઆરી તો. ૫, ફટકડી કાચી તો. ૧ [illegible] ક.સં. તો. ૧ એ દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ કરવું. [illegible] તથા પાણી તો. ૧૦૦ સાથે કરી [illegible] [illegible] ના પાન તો. ૧૦ નાખી આપવાં. ત્યારે ૮૦ [illegible] [illegible] અને તેમાં [illegible] [illegible] [illegible]

——

૭૬ મોતીયાનો ઉપાય

એક ડોકટર પોતાના અનુભવથી જાહેર કરે છે.

સુચનાઃ ઉપાય ચમત્કારિક જણાય છે માટે ખાસ કરી વાપરી અનુભવ જાહેર કરવાની જરૂર છે.

૭૭ નેત્રરોગનાશક પોટલી

બનાવટઃ કપુર તો. ના, રસવંતી તો. ૦ાા, ફુલાવેલી ફટકડી તો. ૦ાા, લોદર તો. ૦ાા, સરસડાનાં પાન તો. ૦ાા, સર્વ દવાઓને સાથે ખાંડી પોટલી બનાવી લેવી. આ પોટલીને વાપરવી હોય ત્યારે જરા પાણીમાં આખી પોટલી પલાળી આંખ પર ફેરવવી.

ઉપયોગઃ આવેલી આંખ, રતાશ, દરદ તથા સોજો મટાડી ચોવીસ કલાકમાં ફાયદો કરે છે.

૭૮ બાળકને દાંત આવવા

બનાવટઃ સરસડાની ફળીમાંથી બીજ કાઢી તેની માળા બનાવવી અને તે માળાને બાળકના ગળામાં ચોથા દિવસ પહેરાવી રાખો તો તેના યોગે કરી બાળકને કંઈપણ તકલીફ વિના સર્વ દાંત સહેલાઈથી આવી જશે, એટલુંજ નહિ પણ કોઈ જાતનાં ઉપદ્રવો થતા નથી ખરેખર વિજ્ઞાનની પરી જેવો પ્રભાવ આ માળાનો છે માટે અનુભવ કરી જોવો.

૭૯ દાઢના દુખાવાની દવા

બનાવટઃ [illegible] દાઢનું [illegible]

૮૦ દંતે

[illegible]

સૂચનાઃ આ વખતે ધ્યાન રાખવું જોઇએ કે ફક્ત હાલતા દાંતના મૂળમાંજ દૂધ લગાડવું જોઇએ બાજુના મજબુત દાંતને દૂધ ન લાગે તેની સંભાળ રાખવી જોઇએ.

૮૩ પાયોરીઆનું દંતમંજન

બનાવટઃ કડવા લીંબડાનાં પાન લાવી સુકવી તેને એક વાસણમાં રાખી બાળવા, એવી રીતે બાળવા કે તેની રાખ ન થાય પણ કોલસા જેવી બળી રહે કે તુરત તે વાસણને બંધ કરી આપવું. એટલે તેમાં કાળી રાખ મળશે. તેને વાટી કપડછાણ કરી તેમાંથી તો. ૧૦ દશ લેવું. પછી સિંધાલુણ બારીક હોય તે તો. ૨ એમાં મેળવી સારી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગઃ દાંત સડી, પેઢાં ઉપરી અંદરથી પરૂ તથા લોહી નીકળે છે અને જે કોઇપણ દવાથી મટતા નથી તે આ મંજન લગાડવાથી તદન મટી આરામ થઇ જાય છે.

પથ્યઃ માંસ, મદિરાનું સેવન બંધ રાખવું, તાજાં ફળો, લીંબુ અને લીલોતરી તાજી ખાવી. તથા સારો ખોરાક તમામ લેવો.

સુચનાઃ સવાર, સાંજ બે વખત મંજન લગાડી ઘસવા બાદ થી મોં સાફ કરી આપવું.

૮૪ ઉદરરોગનાશક અચાર

[illegible] તેનાં નાના ટુકડા [illegible] અગ્નીમાં એક માસ [illegible]

૮૦ દંતમંજન

બનાવટ: સોપારીની રાખ તો. ૪, ફુલાવેલી ફટકડી તો. ॥, સૂંઠ તો. ॥, સોનાગેરૂ તો. ॥॥, સોપારીની બાળેલી રાખ તો. ૩, [illegible] ફુલાવેલ તો. ॥, મરી તો. ॥, કપુર તો. ॥, માયા તો. ॥॥, [illegible] તો. ૩, [illegible] તો. ॥॥, ટંકણખાર ફુલાવેલ તો. ॥, એ સર્વે દવાઓ બારીક કરી [illegible] ભેગી ઘૂંટી, કપડછણ કરી શીશીઓમાં ભરી રાખવી.

ઉપયોગ: [illegible]

૮૧ સરસ દંતમંજન

[illegible]

[illegible]

સૂચનાઃ આ વખતે ધ્યાન રાખવું જોઇએ કે ફક્ત હાલતા દાંતના મૂળમાંજ દૂધ લગાડવું જોઇએ બાજુના મજબુત દાંતને દૂધ ન લાગે તેની સંભાળ રાખવી જોઇએ.

૮૩ પાયોરીઆનું દંતમંજન

બનાવટઃ કડવા લીંબડાનાં પાન લાવી સુકવી તેને એક વાસણમાં રાખી બાળવા, એવી રીતે બાળવા કે તેની રાખ ન થાય પણ કોલસા જેવી બળી રહે કે તુરત તે વાસણને બંધ કરી આપવું. એટલે તેમાં કાળી રાખ મળશે. તેને વાટી કપડછાણ કરી તેમાંથી તો. ૧૦ દશ લેવું. પછી સિંધાલુણ બારીક હોય તે તો. ૨ એમાં મેળવી સારી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગઃ દાંત સડી, પેઢાં ઉપડી અંદરથી પરૂ તથા લોહી નીકળે છે અને જે કોઇપણ દવાથી મટતા નથી તે આ મંજન લગાડવાથી તદન મટી આરામ થઇ જાય છે.

પથ્યઃ માંસ, મદિરાનું સેવન બંધ રાખવું, તાજાં ફળો, લીંબુ અને લીલોતરી તાજી ખાવી. તથ. સાદો ખોરાક તમામ લેવો.

સુચનાઃ સવાર, સાંજ બે વખત મંજન લગાડી ઘસવા બાદ પાણીથી મોઢું સાફ કરી આપવું.

૮૪ ઉદરરોગનાશક અચાર

બનાવટઃ [illegible] લાવી તેનાં નાના ટુકડા કરી [illegible] જુની કરી બરણીમાં એક માસ [illegible]

[illegible]

[illegible]

૮૫ અજાણ્યું રિપુ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ઉપયોગઃ પંદર દહાડા આ દવા લેવાથી ઉદરરોગ અને બરલનો રોગ મટી જઈ ભૂખ સારી લાગે છે. જીર્ણજ્વર પણ મટી જાય છે.

૮૭ કોલેરાનો સાદો ઉપાય

બનાવટઃ ડુંગળી (કાંદા)નો રસ તોલો ૧ તથા મધ તોલો ૧ સાથે મેળવી દર બબે કલાકે આપવાથી ઝાડા અને ઉલટી બંધ થઈ રોગી તરતમાં મોતના પંજામાંથી બચી જાય છે. આ ઉપાય સાદો અને સરળ છે. અને જ્યાં કંઇ પણ દવા ન મળતી હોય ત્યાં સરળ રીતે મળી શકે તેવો છે માટે જરૂર અજમાવી જોવો. તરત ફાયદો કરી આપે છે.

૮૮ બરલનો ઉપાય બીજો

બનાવટઃ કુંવારનો રસ અથવા ગરભ શેર ૧ તથા મધ શેર ૧ એ બેને સાથે મેળવી એક વાસણમાં એક માસ ભરી રાખવું. થોડા વખતમાં તે બની જાય ત્યાર બાદ ગાળીને બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ⅟₂ થી ૧ તોલો.

ઉપયોગઃ બાળકોનાં ઉદર તથા લીવર અને આંતરડાના વ્યાધી મટાડે છે. પીવામાં મધુર હોવાથી બાળકો ખુશીથી લઇ શકે છે.

૮૯ પ્લીહાનાશક યોગ

બનાવટઃ સરપંખાના નાગ મૂળ લાવી સાફ કરી તેને વાટી તેનો કલ્ક કરી ૧ આ કલ્કને છાશ સાથે મેળવીને યોગ્ય રોજ નિયમિત વાપરવા પથ્યમાં રહે તો જુની અથવા નવી બરલની વ્યાધિ (બરોળ વધી હોય) મટી જઈ પેટ કપાસ જેવું નરમ બને છે.

[illegible]

૯૦ દમરોગના ઉપાય

(૧) [illegible]

[illegible]

[illegible]

(૨) [illegible]

[illegible]

પથ્યઃ આ દવા ચાલતી હોય ત્યારે છાશ, ભાત, રોટલી એ ખોરાક લેવો.

સમયઃ આ દવા દરરોજ સવારનાં એકજ વેળા કરવી.

૯૨ સુજાકની દવા

બનાવટઃ ખાખરાનામૂળનો રસ તો. ૧, ગળોનો સ્વરસ તો. ૧, તેમાં થોડું મધ તથા સાકર મેળવી પંદર દહાડા લગી સવાર સાંજ બે વખત પીવાથી પૂર્ણ ફાયદો થાય છે. અને નવો કે જુનો પરમીયો (સુજાક) મટી પેશાબ સાફ આવે છે.

પથ્યઃ સાદો ખોરાક લેવો, મરચી, મસાલો, ખટાશ વગેરેનો ત્યાગ કરવો તો રોગ સત્વર મટી જાય છે.

૯૩ અતિસારનાશક પ્રયોગ

બનાવટઃ આમલીનાંપાન તો. ૧, ચોખાનું ધોવ્યું થોડું લઇ તેમાં વાટી બરાબર મેળવી તેમાં બીજું થોડું ચોખાનું ધોવ્યું મેળવી પ્રવાહી બનાવી લેવું. પછી તેમાં ગરમ કરેલી ઠીકરી છમકારી લેવી. ત્યારબાદ તેને ગાળી લઇ પછી વાપરવું. આ પાણી આશરે ૨ થી ૪ તોલા લઇ તો એક ટંક ચાલશે.

ઉપયોગઃ અતિસાર મટાડવા માટે અદ્ભુત યોગ છે કારણ કે આમલીના પાનમાં એક એવી વિલક્ષણ શક્તિ રહેલી છે જેને લીધે આ દવા શિઘ્ર ફાયદો કરે છે.

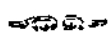
સમયઃ આવી રીતે તૈયાર કરેલ દવા દરરોજ બે વખત લેવી.

પથ્યઃ હલકો ખોરાક લેવો.

૯૬ ઘોડાના પેટનું શૂળ

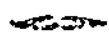
બનાવટઃ આકડાનાં પાકા પાન તોલા ૩ લઈ તેને ઘોઇ તેમાં ૧ તોલો સુકી તંબાકુ લઈ મેળવી ગોળો કરી ઘોડાને ખવરાવવાથી તરતજ પેટનું શૂળ મટી જાય છે.

સુચનાઃ આ પ્રયોગ ફકત ઘોડાઓ માટેજ છે માણસો માટે નથી એ ધ્યાનમાં રાખવું.

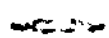
૯૭ કોલેરાનાં ગોઠલાંનો ઉપાય

બનાવટઃ હીંગ બે આની ભાર, કપુર ગોટીનું ચીનાઇ બે આની ભાર લઇ પાણી સાથે મેળવી ગોળી રતી ભારની બનાવી રાખવી આ ગોળી ખવરાવવાથી કોલેરાના દરદમાં પગે, હાથે ગોટલાં ચડેને જે દરદ થાય છે તે સત્વર મટી જશે. તથા લગાડવા માટે થોર (સ્નુહી) સેહુંડના પાનનો રસ લઇ તેમાં અજમાનું ચૂર્ણ મેળવી થોડું ગરમ કરી પગે હાથે માલીસ કરવામાં આવે તો શીઘ્ર ફાયદો થાય છે.

૯૮ હેડકીનો ઉપાય

વિધીઃ નેતરનું લાકડું લાવી તેને પથર ઉપર પાણી સાથે ચંદનની માફક ઘસવું એ ઘસારો ૦ા તોલો લઇ પાવાથી ગમે તેવી હેડકી આવતી હશે તોપણ તે શાંત પડી જશે. કેટલીક વખત ડોકટરોએ પ્રયત્ન કરવાથી ન મટે તો આ ઉપાય કરવો કલાકે બે અનુસાર આપવા જોઇએ.

૯૬ ઘોડાના પેટનું શૂળ

બનાવટઃ આકડાનાં પાકા પાન તોલા ૩ લઈ તેને ધોઇ તેમાં ૧ તોલો સુકી તંબાકુ લઈ મેળવી ગોળો કરી ઘોડાને ખવરાવવાથી તરતજ પેટનું શૂળ મટી જાય છે.

સુચનાઃ આ પ્રયોગ ફક્ત ઘોડાઓ માટેજ છે માણસો માટે નથી એ ધ્યાનમાં રાખવું.

૯૭ કોલેરાનાં ગોઠલાંનો ઉપાય

બનાવટઃ હીંગ બે આની ભાર, કપુર ગોટીનું ચીનાઇ બે આની ભાર લઇ પાણી સાથે મેળવી ગોળી રતી ભારની બનાવી રાખવી આ ગોળી ખવરાવવાથી કોલેરાના દરદમાં પગે, હાથે ગોટલાં ચડેને જે દરદ થાય છે તે સત્વર મટી જશે. તથા લગાડવા માટે થોર (સ્નુહી) સેહુંડના પાનનો રસ લઇ તેમાં અજમાનું ચૂર્ણ મેળવી થોડું ગરમ કરી પગે હાથે માલીસ કરવામાં આવે તો શીઘ્ર ફાયદો થાય છે.

૯૮ હેડકીનો ઉપાય

વિધીઃ નેતરનું લાકડું બાળી તેને પથર ઉપર પાણી સાથે ચંદનની માફક ઘસવું એ ઘસારો ૦। તોલો લઇ ખાવાથી ગમે તેવી હેડકી આવતી હો તેપણ તે શાંત પડી જશે. કેટલીક વખત ડોક્ટરના ઔષધ કરવાથી ન મટે તો આ ઉપાય કરશો કરાવશો બે ચતુરાઈ આપના સ્નેહને.

(૨) કમરમાં પીડા થતી હોય તો ગર્ભાશયમાં માંસ વધેલું છે તેનો ઉપાયઃ કાળુંજીરૂં, હાથીના નખ એને એરંડ તેલમાં મેળવી પોતું ભરી યોનીમાં ધારણ કરવું.

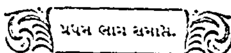
(૩) પેડુમાં દરદ થાય તો કમળના ભાગમાં કૃમિ છે એમ જાણવું ઉપાયઃ હરડે, બહેડા, કાયફળ એને સાબુના પાણીમાં ઘસી તેનાં પોતાં યોનીમાં રાખવાં.

(૪) છાતીમાં પીડાથતી જણાવે તો કમળમાં શીતવાયુ થયું જાણવું. ઉપાયઃ કાળુંજીરૂં, ખાસગંધ, ટંકણખાર પાટીયો એને પાણીમાં ઘસી તેનાં પોતાં રાખવાં.

(૫) માથું દુખે તો સમજવું કે કમળ સુકાઈ ગયું છે. ઉપાયઃ લસણ, સિંધાલુણ અને સમુદ્રીલુણ એને પાણીમાં ઘુંટી તેના પોતાં રાખવા.

(૬) જાંગ (સાથળ) માં દરદ થએલું જણાવે તો કમળ ઉલટું છે એમ જાણવું. ઉપાયઃ કેશર અને કસ્તુરીને પાણીમાં ઘસીને ગોળી બનાવી તે ગર્ભાશયમાં ઋતુ સમયે ત્રણ દિવસ રાખવી.

(૭) કોઈપણ જાતનું દરદ ન હોય તો સમજવું એમાં રોગ નથી પરંતુ પુર્વના પાપ છે; ત્યાં દાન, પુન્ય અને યજ્ઞાદિ કર્મો કરવા. એ રીતે ઉપાય સમજીને કરવાથી ફાયદો થઈ જાય છે.

જરા ધ્યાન રાખી લેશોજી!

અનુભૂતપ્રયોગાવલી

યાને

પ્રયોગશતક

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આરોગ્યસિન્ધુ ગ્રન્થમાળા પુષ્પ ૧૩ મું

આરોગ્યસિન્ધુના ગ્રાહકોને સને ૧૯૩૧ ના વર્ષની ભેટ

અનુભૂતપ્રયોગાવલી

યાને

પ્રયોગશતક

(ભાગ ૨ જો)

સંગ્રહ કરનાર:

વૈદ્ય લવજી કુંવરજી ઠક્કુર, આયુર્વેદદીપક

સંશોધન કરી તૈયાર કરનાર:

વૈદ્ય ગોપાલજી કુંવરજી ઠક્કુર, આયુર્વેદાચાર્ય

સંપાદક: "આરોગ્યસિન્ધુ" અને "લોહાણા જીવન"

વૈદક ચિકિત્સાસાર, વૈદક ચિકિત્સાપદ્ધતિ, રસાયનસાર સંગ્રહ,
મકરધ્વજ રહસ્ય, કુપિપક્વ રસાયન, આયુર્વેદિક વિજ્ઞાન,
ઉપયોગી પેટંટ દવાઓ અનુભૂત પ્રયોગાવલી વગેરે
ઉપયોગી વૈદક પુસ્તકોના લેખક અને
સંચાલક: સિન્ધ આયુર્વેદિક ફાર્મસી, કરાચી અને મુંબઇ

પ્રકાશક:

મેનેજર: આરોગ્યસિન્ધુ કાર્યાલય, કરાચી.

આવૃત્તિ ૧ લી] સને ૧૯૩૧ [પ્રત ૧૦૦૦

મૂલ્ય આના આઠ.

મુદ્રક:
વૈદ્ય ગોપાળજી કું. ઠક્કર,
આરોગ્યસિન્ધુ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,
નાનકવાડા, કરાંચી.

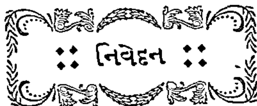
જેઓ અનુભવી પ્રયોગોને ખુલ્લા હૃદયથી જનસમાજ સમક્ષ
રજુ કરી પોતાની ઉદાર ભાવનાનો પરિચય કરાવી
ચૂક્યા છે કિંવા કરાવી રહ્યા છે એવા
વિદ્યમાન તથા સ્વ. સદ્વૈદ્યોની

આયુર્વેદ સેવા

ના એક મહાન પ્રયાસના એક
અંશરૂપ આ કાર્યને એ મહાનુભાવોના
ચરણ કમળમાં અર્પણ કરી આનંદ માનું છું

મુદ્રક:
જૈન ભિખાભાઈ પુ. ઠાકુર,
[illegible] પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,
[illegible]

[illegible]

આરોગ્યસિન્ધુના ગ્રાહકોની સેવામાં આ આઠમા વર્ષની ભેટ બુક તેમના કરકમળમાં મુકતાં આનંદ થાય છે, દરવર્ષે ભેટ આપવાનો રિવાજ ચાલુ કર્યે આજ આઠવર્ષ થઇ ચૂકયા છે અને તે આઠેવર્ષમાં જે જુદા જુદા ત્રણ પુસ્તકો આપવામાં આવ્યા છે તે સર્વ ગ્રાહકબંધુઓએ પસંદકર્યા છે અને તેના માટે સારા સારા અભિપ્રાયો પણ લખી મોકલ્યા છે.

ગતવર્ષમાં જે પ્રયોગશતક આપવામાં આવેલ તેજ પુસ્તકના ઉતરાર્ધ રૂપે આજે આ બીજો પ્રયોગશતક તૈયાર કરી પુરો પાડવામાં આવે છે. આ આખા શતકમાં ઝાઝું અમારૂં નથી. ઘણુંએક બહારના અમારા વૈદ્ય મિત્રોનું તથા પુજ્ય વૈદ્યરાજોની સેવાનું ફળ છે. અને તેને સંગ્રહ કરવાનુ કાર્ય અમારા નાનાભાઇ વૈદ્ય હરજી ઠક્કુરનું છે. આ સંગ્રહ તૈયાર કરવામાંકાર્યવશાત એમણે ખુબ ઢીલકરેલી અને તેથીજ આ પુસ્તક ધાર્યા કરતાં બે ત્રણમાસ મોડો બહાર પડે છે. હવે એમણે જે સંગ્રહ આપ્યો તે તથા અમારૂં બાકીનું તૈયાર હતું તે સર્વ લેઇ આ બીજો શતક પૂર્ણકરીને શુદ્ધકરી તૈયાર કર્યો છે આ ખરડો એકંદર સારો, સરલ અને સોંઘો બનાવી તદ્દન હલકા દરથી દેવા છે. અને તેથી આશા રહે છે કે તે ગ્રાહકોને પસંદ પડશે.

અનુક્રમણિકા

આ મેમદ તૈયાર કરવામાં જુદા જુદા [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

અનુક્રમણિકા

ओरेम् ।

श्री धन्वन्तरयेनमः

અનૂભૂતપ્રયોગાવલી

યાને

પ્રયોગશતક

(ભાગ ૨ જો)

૧૦૧ ગોક્ષુરાદિઅવલેહ

બનાવટઃ ગોખરૂ મોટાનું પંચાગ કુટેલું તોલા ૧૦૦ પાણી તોલા ૮૦૦ માં કવાથ કરી જ્યારે ૨૦૦ તોલા રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું. પછી તેમાં સાકર તોલા ૫૦ મેળવી ચાસણી કરી જાડું થાય ત્યારે તેમાં નીચેની વસ્તુઓનું બારીક કરેલું ચુર્ણ મેળવી અવલેહ બનાવી રાખવું.

એલચી તો. ૧	જવખાર તો. ૨
નાગકેસર તો. ૧	વંસલોચન તો. ૪
પીપર તો. ૧	સુંઠ તો. ૧
અભ્રકભસ્મ તો. ૧	શીલાજીત તો. ૨

આ સર્વ ચીજો મેળવી દેવી. શિલાજીત જો લીધી હોય તો પણ સુકું સોડ હોય ત્યારેજ મેળવી દેવી.

કપડું એવડું ચોવડું વીંટી ઉપર કપડમાટી કરી હલકા તાપ પુટપાક માફક ગરમ કરી લેવું ઉપરની માટી લાલ થાય કે બહ કાઢી જરા ઠંડું થતાં કપડું ખોલી તેને બીજા જાડા કપડામાં રા દબાવી રેવરસ નીચોવી કાઢી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ તોલો દવા, સવાર, બપોર, સાંજ ત્રણ વખત.

પથ્ય: છાશ, ભાત અથવા પુરી અને મૂળાનું શાક બેમાંથી ગ તે આપવું.

ઉપયોગ: જુની સંગ્રહણી માટે અત્યંત ઉપયોગી અને સંર્તોત ઉપાય છે. દશ દહાડા દવા આપતાં સારી અસર જણાય છે.

૧૦૪ રાતોમલમ

બનાવટ: ગાયનું ઘી તો. રાા — મીણુદેશી તો. ૦ા
રાળનું ચૂર્ણ તો. ૦ા — કાથાનો ભૂકો તો. ૦ા
દીમેશાક તો. ૦ા — કપીલો તો. ૦ા

વિધી: પ્રથમ એક વાસણમાં ઘી નાંખી તેમાં મીણ નાંખ ગરમ કરી ઉતારી લેવું પછી તેમાં બાકીની ચાર ચીજોનું બારી કરેલું ચૂર્ણ મેળવી હલાવી ડબીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ: જુનો વર્ણ હોય, પરૂ બહુ આવતું હોય, ખરા દુર્ગંધ નીકળતી હોય, રૂઝ તરત ન આવતું હોય, પાક થતું હો દરદ હોય એવા વર્ણને માટે આ મલમ અકસીર ઉપાય છે. ઼ મલમમાં પટી મારવી જોઇએ અને વર્ણને લીંબડાના પાનના કા વડે ધોવું જોઇએ.

પ્રમાણ: ૧ [illegible] સવારે લેવું.

અનુપાન: દૂધ સાથે.

ઉપયોગ: [illegible], મૂત્રકૃચ્છ, પ્રમેહ, રક્તપિત્ત, [illegible] [illegible], [illegible] અને [illegible] માટે, [illegible] [illegible] નિવડી માટે છે.

૧૦૨ કોલેરાનીગોળીઓ

[illegible]

૧૦૩ [illegible]

[illegible]

સૂચનાઃ આ દવા ઋતુ આવવાની મુદત હોય તે પહેલાં પંદર દીવસ અગાઉ લેવી અને ઋતુ આવે એટલે બંધ કરવી. અને ફરી જરૂર હોય તો એવીજ રીતે વખત જોઇને લેવી.

૧૧૧ વરાધનીદવા

બનાવટઃ ગોરોચન ૩ રતી અતિવિષ ૧ તોલો
રેવતરસ ૧ તોલો વંસલોચન ૧ તોલો

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી પાનના રસમાં ઘુંટી ગોળી મગ જેવડી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણઃ ૧ ગોળી ત્રણ ત્રણ કલાકે

અનુપાનઃ ધાવણ અથવા દુધ સાથે

ઉપયોગઃ બાળકોનું બરાઇ જવું (વરાધ) શરદી વગેરે માટે અકસીર છે.

૧૧૨ રકતપ્રદરનીદવા

બનાવટઃ માયાફલ ચુર્ણ તો. ૧ ઉમચુંજરંચુર્ણ તો. ૦।
આંબળા ,, ,, ૦। દાડમનીછાલ ,, ,, ૦।
સૌદંનીદરનાગ ભસ્મ તોલો ૦।

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી બાટલીમાં ભરી રાખો.

પ્રમાણઃ ૦। તોલો.

અનુપાનઃ પાણી સાથે

સમયઃ સવાર, બપોર, અને સાંજ

ઉપયોગઃ રકતપ્રદર મટાડે છે.

પ્રમાણ: ૧ થી ૧૨ ગોળી સુધી.
સમય: જરૂર હોય ત્યારે એક ગોળી [illegible]માં [illegible]
ઉપયોગ: ખાંસી દરેક જાતની મટી [illegible] [illegible] છે.

૧૧૭ આમાતિસારનાશક

અનાપાન: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૧૦.

વિધી: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

૧૧૮ [illegible]

[illegible]

૧૧૯ પ્લેગનીદવા

વિધી: પાંચલવણ તો. ૫ લઇ તેને આકડાના દુધમાં ઘુંટી લઇ ટીકડી બનાવી ગજપુટ આપવું પછી તે દવાનું જે વજન રહે તેટલી તેમાં ફટકડી મેળવી ભાંગરાના રસમાં ઘુંટી ગજપુટ આપવો. પછી તેનું જે વજન રહે તેટલા તેમાં ધતુરાનાં બીજ મેળવી ધતુરાના પાનના રસમાં ઘુંટી ગજપુટ આપવું. પછી તેનું વજન થાય તેટલી તેમાં ઉંચી હીંગ મેળવી ભોરીંગણીના રસમાં ઘુંટી લઇ ગજપુટ આપવો. પછી તેનું જેટલું વજન રહે તે વજને કપુર, વચ્છનાગ, શુદ્ધગંધક, વજ એકેક ચીજ લઇ એ સર્વને સાથે મેળવી બારીક કરી લીંબડાનાં પાનના રસમાં ઘુંટવું અને ગજપુટમાં ફુંકી દેવું. આ પ્રમાણે પુટો આપી છેવટે જે દવા તૈયાર થાય તે બાટલીમાં ભરી રાખો.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર.

સમય: ત્રણ ત્રણ કલાકે આદુના રસમાં આપો.

ઉપયોગ: પ્લેગની બિમારીમાં આ દવા વાપરવી જેથી પ્લેગ જેવા ભયંકર રોગમાં પરિણામ સારૂં આવે; (અનુભવ કરનારે પોતાનો રિપોર્ટ લખવો)

૧૨૦ કાસાંતકવટી

બનાવટ: આકલકરો, કાગોમરી, કુષ્ઠ, બારંગનો ગુંદ, બહેડાની છાલ, [illegible] રસઅંદનનો ભુકો એ દરેક એકેક તોલો. કાકડાસીંગ અને લવન બે બે તોલા. જેઠીમધનો શીરો ૪ તોલા, મરી[illegible] ૪ તોલા અને [illegible] એક [illegible]

૮

૧૧૩ શ્વેતપ્રદરનાશક

બનાવટ: [illegible]

વિધી: [illegible]

[illegible]

પ્રમાણ: [illegible]

અનુપાન: [illegible]

વખત: [illegible]

ઉપયોગ: [illegible]

૧૧૪ સૌભાગ્યવટી

બનાવટ: [illegible]

[illegible]

આકડાનાંમૂળની છાલ તો. ૧૦
મોટી એલચીના બીજ તો. ૫
અજમોદ તો. ૧૦ સુંઠ તોલા ૧૦

વિધીઃ બધી દવાઓને અધકચરી કરી રાત્રે એક તપેલામાં પાણી શેર ૬ માં પલાળી ચોળી રાખવી. સવારે અર્ક યંત્રમાં નાંખી તેમાંથી ચાર બાટલી (ત્રણ શેર) અર્ક ખેંચી કાઢી રાખવું.

પ્રમાણઃ મોટા માણસ માટે ૪ તોલા, બાળક માટે તોલો ૧ દર બબ્બે કલાકે દવા આપવી. અને જેમ જેમ ફાયદો જણાય તેમ પ્રમાણ કમતી કરતા જવું.

ઉપયોગઃ કોલેરા, ઉલટી, ઝાડો, તરસ, તાવ, અજીર્ણના વિકારો, અને પેટના ગડગડાટ માટે ઉતમ છે.

સુચનાઃ આ અર્કને વધુ સમય રાખી લેવાની જરૂર હોય તો એક બાટલી અર્કમાં ૫ તોલા રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ મેળવી રાખી મુકવાથી બગડશે નહિં અને ગુણમાં વધુ સતેજ થશે.

૧૧૬ ખાંસીનીગોળીઓ

બનાવટઃ

કાકડાસીંગ તો. ૧	બહેડાની છાલ તો. ૧
સફેદ ચંદન તો. ૧	અકલકરો તો. ૧
મરી તો. ૧	કુષ્ટ તો. ૧
લવંગ તો. ૨	બાવળનો ગુંદ તો. ૨
જેઠીમધશીરો તો. ૪	સફેદ કાથો તોલા ૪
આકડાનાં ફુલ તો. ૨	સિંધાલુણ તો. ૧

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી બાવળની છાલનો ઉકાળો કરી તેનાં આ ચોગ્યેનો મસાલો બારીક વાટી પછી મગ પ્રમાણે ગોળીઓ બનાવી સુકવી રાખવી.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

૨૩૨ શ્વાસદુરીવટી

[illegible]

વિધિ: [illegible]

પ્રમાણ: [illegible]

અનુપાન: [illegible]

ઉપયોગ: [illegible]

વિધી: [illegible]

પ્રમાણ: [illegible]

વિશેષ: [illegible]

૧૨૨ અમૃતાદિચુર્ણ

બનાવટઃ ગળોસત્વ તો. ૧ — એલચીનાં બીજ તો. ૧

જેઠીમધ તો. ૧ — પ્રવાલ ભસ્મ તો. ૧

શ્વેતચંદનનોભુકો તો. ૨ — વંસલોચન તો. ૪

સાકર તો. ૮

વિધિઃ ઔષધોને બારીકવાટી કપડછાણ કરી લેવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ આનીભાર

અનુપાનઃ મધમાં ચાટી ઉપર સરબત બનફશા પીવું. દીવસમાં ત્રણ વખત લેવાય.

ઉપયોગઃ જીર્ણજ્વર, નબળાઇ, ખાંસી, ક્ષયનો તાવ, ક્ષય, દંદ, દોષ વગેરે મટે, ભુખ લાગે અને શરીરમાં બળની વૃદ્ધિ થાય છે

૧૨૩ એલાદિગુટીકા

બનાવટઃ એલચી તો. ૨॥ — પીપર તો. ૨॥

તમાલપત્ર તો. ૨॥ — સાકર તો. ૫

જેઠીમધ તો. ૨૦ — ખજુર તોલા ૨૦

દ્રાક્ષ સાફ કરેલી (કાળી) તોલા ૨૦

(દ્રાક્ષ બીનાનું વજન છે)

વિધીઃ પ્રથમની ૫ ચીજો બારીક વાટી લેવા, પછી તેમ બાકી [illegible] ખજુર તથા દ્રાક્ષને બીજ વીનાની કરી લેવી અને તેમાં ચૂર્ણ [illegible] થી હાથ વડે તેની ખાંડણી [illegible] કરી [illegible] ને તેના ઉપર જરૂર મુજબ તે થોડુંક મધ [illegible] અને તેની [illegible] જેવડી તેવી બનાવી નાખવી

૧૨૪ શ્વેતપ્રદરહરયોગ

[illegible]

વાસણી નાંખી કલઈવાળા વાસણમાં ખુબ ફેરવીને પડ ચડાવી પૉલીસદાર સફેદ ગોળી કરવી.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ ગોળી દીવસમાં ત્રણ વખત લેવી.

અનુપાનઃ પાણી અથવા દુધ

ઉપયોગઃ તાવ ઉતારે તથા આવતો તાવ અટકાવે છે તાવ આવતો અટકાવવા માટે તાવનો વારો હોય તે દહાડે ત્રણ વખત દવા થોડા થોડા સમયને અંતરે તાવ આવ્યા પહેલાં લઇ લેવી તો તાવ અટકી જશે.

૧૨૬ ખાકસીરયોગ.

બનાવટઃ ગળોસત્વ તો. ૧ — પ્રવાલપિષ્ટ તો. ૧
એલચી બીજ તો. ૧ — સાકર તો. ૨
ખાકસીર તોલા ૨

વિધીઃ પ્રથમ ચારે દવાઓને બારીક વાટી ચુર્ણ કરી લેવું. અને તેમાં ખાકસીર સાફ કરી મેળવી દેવું.

પ્રમાણઃ ૮ રતી ભાર (૧ માસો)

સમયઃ સવાર બપોર અને સાંજ

અનુપાનઃ મધમાં ચાટી ઉપર દુધ પીવું અને અર્ક બનફસા આપવો.

ઉપયોગઃ ક્ષયના તાવ માટે કે જે સતત ચડયાજ રહે છે અને જેમાં ખાંસી, નબળાઇ વગેરે વધુ હોય છે તેમાં આ ચુર્ણ ઠીક ફાયદો આપે છે જીર્ણજ્વર માટે વધુ ઉપયોગી છે.

૧૨૭ ક્ષયનાશકગોળીઓ.

બનાવટઃ સોદલરસ તો. ગા, — [illegible] તો. ાા
ચંદ્રોદય તો. ાા — [illegible] તો. ાા

વિધિ: પ્રથમ આમળાં (આદું) [illegible] નાંખી [illegible] ત્યારે ૧૦૦ તોલા [illegible] તેનાં [illegible] તેમાં [illegible] હોય તે નાંખી [illegible] કરી તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] રાખવી.

પ્રમાણ: [illegible]

અનુપાન: [illegible]

ઉપયોગ: [illegible]

૨૩૧ શ્વાસહરીવટી

[illegible]

વિધીઃ પ્રથમ જાડી ચીજોને બારીકવાટી કપડછાણ કરી તેને ઘીનો ફરમો આપી પછી તેમાં ચાર સુગંધીત ચીજો મેળવી ડબીમાં ભરી રાખવી.

ઉપયોગઃ આ તમાકુ સુંઘવાથી છીંક આવે છે. માથાનું દરદ મટે છે. શરેખમ તથા પીનસ અને નાકનો મેલ દુર થાય છે.

૧૩૩ કુષ્ટનાશકચુર્ણ

બનાવટઃ લીંબડાનાં ફુલ તો. ૫ સુવર્ણક્ષીરીનાંમૂળનીછાલ તો. ૫
છાલમોગરાનાંબીજ તો.૨૦ મોટીદરડેનીછાલ તો. ૫
કડાછાલ તો. ૫ ગળો તો. ૫

વિધીઃ બધી દવાઓ સાથે કુટી મેળવી લેવી. અને બારીક ચુર્ણ કરી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણઃ તો. ૦ા સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાનઃ ઠંડા પાણી સાથે

ઉપયોગઃ વાતરક્ત, કુષ્ટ, ચામડીની બદ્દેરાગ તથા કાળા ડાઘ થઇ જવા તે માટે ઠીક છે.

૧૩૪ સંકોચકપોટલી

બનાવટઃ માયફળ તો. ૧ ફટકડી કાચી તો. ૧
અજમોદ તો. ૧ સમુદ્રશોષ બીજ તો. ૧
[illegible] તો ૧ ધતુરાના બીજ તો. ૧

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી ચુર્ણ બારીક કપડછાણ કરી લેવુ પછી તેને [illegible] કરી લેવુ [illegible]

સમયઃ રાત્રે સુતી વખતે લેવી.

અનુપાનઃ દૂધ સાથે લેવી.

ઉપયોગઃ વીર્યસ્ત્રાવ, શીઘ્રપતન અને સ્વપ્નદોષ મટાડે છે.

૧૨૯ સાદોમલમ.

બનાવટઃ અલસીનું તેલ તો. ૧૦	મીણદેશી તો ૫
બદામ તેલ તો. ૧૦	કપુર તો. ૨॥
બોરીકએસીડ તો. ૧	ચંદન તેલ તો ૦।

વિધીઃ પ્રથમ બદામ અને અલસીનું તેલ ગરમ કરી તેમાં મીણ નાંખી પીગળીજતાં કપુર તથા ચંદનતેલ નાંખી મેળવી મોટા મોઢાની બાટલીમાં ભરી રાખો. બહુજ ધીમી આંચથી આ દવા તૈયાર કરવી જોઇએ.

ઉપયોગઃ હોઠ ફાટવા, હાથપગમાં ચીરાપડવા વગેરે માટે આ બહુજ ઉપયોગી સાદો મલમ છે.

૧૩૦ અશ્વગંધાદિવટી

બનાવટઃ આસુંદ તોલા ૪૦	પાણી તોલા ૫૦૦
સેમર મુસળી તો. ૨	ચોપચીની તો. ૨
સતાવરી તો. ૨	ગળો તો ૨
ગોખરુ તો. ૨	ખારેક તો. ૨
અક્કલકરો તો. ૨	કનુંવે. તો. ૨
પીપર તો. ૨	સુંઠ તો. ૨
ગુલકંદ તો. ૧૦	મરી તો. ૨

વિધિ: [illegible]

[illegible]

---

૨૩૮ આસનસીતી

[illegible]

[illegible]

વિધીઃ પ્રથમ જાડી ચીજોને બારીકવાટી કપડછાણું કરી તેને ઘીનો ફરમો આપી પછી તેમાં ચાર સુગંધીત ચીજો મેળવી ડબીમાં ભરી રાખવી.

ઉપયોગઃ આ તમાકુ સુંઘવાથી છીંક આવે છે. માથાનું દરદ મટે છે. સળેખમ તથા પીનસ અને નાકનો મેલ દુર થાય છે.

૧૩૩ કુષ્ટનાશકચુર્ણ

બનાવટઃ લીંબડાનાં ફુલ તો. ૫   સુવર્ણક્ષીરીનાંમૂળનીછાલ તો. ૫
ચાલમોગરાનાંબીજ તો.૨૦   મોટીદરડેનીછાલ તો. ૫
કડાછાલ તો. ૫   ગળો તો. ૫

વિધીઃ બધી દવાઓ સાથે કુટી મેળવી લેવી. અને બારીક ચુર્ણ કરી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણઃ તો. ના સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાનઃ ઠંડા પાણી સાથે

ઉપયોગઃ વાતરક્ત, કુષ્ટ, ચામડીની બદરંગ તથા કાળા ડાઘ થઇ જવા ને માટે ઠીક છે.

૧૩૪ સંકોચકપોટલી

બનાવટઃ માયફળ તો. ૧   ફટકડી કચ્ચી તો. ૧
અજમોદ તો. ૧   સમુદ્રશોષ બીજ તો. ૧
[illegible] તો ૧ ધતુરાના બીજ તો. ૧

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી ચૂર્ણ બારીક કપડછાણ કરી લેવું પછી તેને [illegible] કરી લેવું [illegible] જેવડી [illegible] કરી લેવી.

ટારટરીકએસીડ તો. ૧૫ સિંધાલુણ તો. ૨॥
સાઇટ્રીક એસીડ તો. ૦॥ નવસાગર તો. ૧
પીપરમેન્ટફુલ તો. ૦। સાકર તો. ૫
સોડાબાઇકાર્બ તો. ૨॥

વિધી: બધી ચીજો બારીક વાટેલી લેવી. અને જાડા આંકમાંથી ચાળી રાખવી. ચૂર્ણ જરા દાણાદાર બનાવવું.

ઉપયોગ: મંદાગ્નિ, અરૂચી, કબજીઅત, પેટનોવાયુ વગેરે મટાડે. ભુખ લગાડે અને પાચન કરી દસ્ત સાફ લાવે છે.

પ્રમાણ: તો. ૦। જમ્યા પછી કે પહેલાં લેવું.

૧૩૭ વિષમજ્વરાંતક

બનાવટ: ગોદંતી તો. ૫ મોટી છીપ તો. ૫
મોરથુથો તો. ૫ ફટકડી તો. ૫

વિધી: બધાને બારીક વાટી કુંવારના રસમાં ઘુંટી ટીકડી બનાવી સુકવી ગજપુટની અગ્નિ આપવી. એવા ત્રણ ગજપુટ ભાવના આપીને આપવા. પછી ત્રણ વાર ગૌમુત્રમાં ઘુંટીને ગજપુટ આપવા. પછી બારીક વાટીને રાખી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ રતીભાર

અનુપાન: તુલસીના પાનનો રસ તથા મધ

ઉપયોગ: વિષમજ્વર, રોજીઓ, એકાંતરો, તથા બીજે અને ત્રીજે દહાડે આવનારો ટાઢીઓ તાવ મટે.

સુચના: આ દવા તાવને ઉતારે તથા અટકાવે છે.

સાકરની ચાસણી કરી તેમાં બધી દવાઓનું ચુર્ણ મેળવી ચાટણ કરી લેવું. અને કમીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૩ તોલા સવાર સાંજ પાણી સાથે

ઉપયોગઃ પ્રદર, શ્વેતપ્રદર, સ્ત્રીઓની નબળાઇ, વારંવાર ગર્ભશ્રાવ થઇ જવો, ગર્ભાશયનીગરમી તથા નબળાઇ મટાડી તાકાત આપે છે.

૧૪૦ સરપુંખાદિયોગ

બનાવટઃ વાવડીંગનીમીંજ તો. ૧	અજમોદ તો. ૧
સાજીખાર તો. ૧	સીંધાલુણ તો. ૧
જવખાર તો. ૧	પીપરછડી તો. ૧
રોહેલીડીંગ તો. ૧	સંચર તો. ૧
હીરાકસી ભસ્મ તો. ૧	સરપુંખાનો ક્ષાર તો. ૧

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી સરપુંખાનારસમાં ત્રણ દહાડા ઘુંટી લઇ સુકવી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૬ થી ૧૨ રતીભાર સવાર સાંજ ઘી સાથે લેવું.

ઉપયોગઃ બરલ, યકૃતવૃદ્ધિ, પેટનાકનિ, કર્ણતાવ ઉદરરોગ વગેરે, બાળકો માટે ઉત્તમ છે.

૧૪૧ સંગયરાવભસ્મ

બનાવટઃ સંગજીરાને બારીક વાટી બોરડીના દુધમાં પુટ દઇને બનાવી કુકડી ગજપુટમાં ફુંકીવું. એવીજ રીતે વાસારસમાં તથા કેળના રસના એક એક ગજપુટ આપવું અને તૈયાર કરી રાખી લેવું.

પીપરામૂળ તો. ૧	એલચી તો. ૧
વાવડીંગ તો. ૧	જેઠીમધ તો. ૧

વિધી: બધી દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ લેવું પછી સાથે મેળવી પાનનારસમાં ધુંટીરતીભારની ગોળી કરી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ ગોળી, સવાર સાંજ દુધ સાથે.

ઉપયોગ: ખાંસી, તાવ, જીર્ણજ્વર, કમિરોગ, શ્વાસ, બાલશોષ, નબળાઇ વગેરે મટાડીને કૌવત આપે છે.

૧૪૪ ચાંદીનોમલમ

બનાવટ: રસકપુર તો. ૦।	પારદ તો. ૦।
ગંધક તો. ૦।	હીંગળોક તો. ૦।
હરતાલ તો. ૦।	મનસીલ તો. ૦।
એલચી તો. ૦।	કપીલો તો. ૦।
મોદાર તો. ૦।	સફેદો તો. ૦॥
રાલ તો. ૦।	ગાયનું ઘી તો. ૮

વિધી: પ્રથમની ૯ ચીજોનું બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું અને પારદ ગંધકની કજ્જલી કરી તેમાં એ સર્વને મેળવી આપવું, પછી ઘીને ગરમ કરી તેમાં એ સર્વને મેળવીને મલમ બનાવી ડબીમાં ભરી લેવું.

ઉપયોગ: આ મલમની પટી ગરમીના જખમપર લગાડવી કે જેથી જખમ સાફ થઇ તુરતજ માંસ આવી રૂઝાઇ જાય છે.

૧૪૫ મૃદુવિરેચન ચુર્ણ

બનાવટ: જેઠીમધ તો. ૧	શુદ્ધ ગંધક તો. ૧
વરીઆળી તો. ૧	હરડે નાની તો. ૪

વિધીઃ બધાને બારીક વાટી કપડછાણ કરી બાટલીમાં ભરી રાખવું

પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ રતીભાર

અનુપાનઃ મધ અને ધાવણ સાથે

સમયઃ ચાર ચાર કલાકે

ઉપયોગઃ ખાંસી, શ્વાસ, તાવ, કબજીઅત, ઉદરરોગ વગેરે મટી જાય છે.

૧૪૮ જંબીરીદ્રાવ

બનાવટઃ બીજોરાં લીંબુનો રસ તો. ૪૦૦

સુંઠ તો. ૩	મરી તો. ૩
અજમો તો. ૩	વાવડીંગ તો. ૩
રાઇ તો. ૩	સંચર તો. ૩
નવસાર તો. ૩	સીંધાલુણ તો. ૩
લવંગ તો. ૩	શેકેલીહીંગ તો. ૫

વિધીઃ બધી ચીજોને બારીક વાટી બીજોરાનાં રસમાં નાંખી એક સ્ટોપર બાટલીમાં ભરી મોં બંધ કરી ૧૫ દહાડા રાખી મુકવું. પછી ગાળી લઇ કચરો ફેંકી રસની બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણઃ ના થી ૧ તોલો થોડા પાણી સાથે

ઉપયોગઃ ઉદરરોગ, બરલ, શુળ, અરૂચી, ઉલટી, મંદાગ્નિ, કોલેરા વગેરે મટે

૧૪૯ નેત્રાંજનવટી

બનાવટઃ [illegible] દુધ ([illegible]) તે. ૮

૧૫૧ જીર્ણજ્વરારિચુર્ણ

બનાવટઃ ગળોસત્વ તો. ૧ જીણીપીપર તો. ૪
એલચીબીજ તો. ૧ સાકર તો. ૪

વિધીઃ પીપરને બારીક વાટી તુલસીના રસમાં ઘુંટી લેવી. પછી તેમાં બીજી ચીજોનું ચૂર્ણ મેળવી કપડછાણ કરી બાટલીમાં રાખી લેવું.

પ્રમાણઃ ॥ તોલો

અનુપાનઃ મધમાં મેળવી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગઃ જીર્ણજ્વર, ક્ષયની શરૂઆત, ખાંસી અને ફરી ઉથલતો જીર્ણ તાવ મટે.

૧૫૨ વાજીકરણતેલ

બનાવટઃ ધતુરબીજ તો. ૧૦ સોમલ સફેદ તો. ॥
કણેરનાં જીણાં મૂળ તો. ૧૦ આસગંધ તો. ૨॥

વિધીઃ બધી ચીજોને સાથે અધકચરી કરી તેમાં સોમલનું ચૂર્ણ બારીક મેળવી પાતાલયંત્રમાં ભરી અર્ક (તેલ) કાઢી લેવું ને બાટલીમાં ભરી લેવું.

ઉપયોગઃ આ તેલ રાત્રીના સમયે લિંગ પર મુખભાગ છોડી લગાડવું. પંદર મીનીટ લગાડવા બાદ તેના પર નાગરવેલનું પાન બાંધી લેવું. આ પ્રમાણે એકાદ માસ કરવાથી નપુંસકના નસી ખુબ તાકાત આવે છે એટલુંજ નહિં પણ ઇંદ્રીનુ બળ તથા કદમા યોગ્ય સુધારો થાય છે.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગોળી તાજા દૂધ સાથે

ઉપયોગ: પ્રમેહ, પરમીયો, પ્રદર, ઉપ્ણવાત, પૂયશ્રાવ વગેરે મટે, દાહનું શમન થાય છે.

૧૫૫ વિરેચનીવટી

બનાવટ: એળીઓ તો. રા	શુંઠ તો. રાા
દેશી સાબુન તો. ૨	હીંગ તો. ૦ાા

વિધી: બધાને બારીક કરી પાણીમાં વાટી બે રતીભારની ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ ગોળી રાત્રે સુતી વખતે પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ: કબજીઅત મટે, પેટ સાફ આવે. કોઠાને સાફ રાખે.

૧૫૬ પાચકચુર્ણ

બનાવટ: શુંઠ તો. ૪	એલચીમોટીનાં બીજ તો. ૧
સોડાબાયકાર્બ તો. ૪	ધાણા તોલા ૪
શાહજીરૂં તો. ૧	મરી તો. ૧
લવંગ તો. ૧	સીંધાલુણ તો. ૧
સાજીખાર તો. ૪	ફુદીનો તોલો ૧
શેકેલીહીંગ તો. ૧	ટાર્ટરીકએસીડ તો. ૧
સાઈટ્રીકએસીડ તો. ૧	સાકર તો. ૫

વિધી: બધાને બારીક વાટી ચાળી નાખી લેવું.

પ્રમાણ: ૦ા થી ૦॥ તોલો. ભોજન સાથે, જમતા વખતે અથવા જમવા પછી લેવાથી ફાયદો. પાચનકર

ઉપયોગ: પેટનાં દર્દો ચાંદુ, અરુચી મંદાગ્નિ.

૧.૫૯ પુષ્કરાદિચુર્ણ

બનાવટઃ કુષ્ટ તો. ૧ અતિવિષ તો. ૧
કાકડાશીંગ તો. ૧ પીપરછરી તો. ૧
જવાસો તો. ૧
બધાને બારીક વાટી કપડછાણ કરી લેવું.
પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ રતીભાર મધ સાથે
ઉપયોગઃ ખાંસી, તાવ, બાળકોને માટે ખાસ અકસીર છે.

૧૬૦ દાડીમપુટપાક

બનાવટઃ જાયફલ, લવંગ, જીરૂં અને મુલાવેલ ટંકણખાર સમ ભાગે ચૂર્ણકરી લેવું. પછી એક કાચું દાડમ લઇ તેમાં ડગળી આપી ખાલીકરી તેમાં ઉપરનું ચૂર્ણભરી ડગળી બંધકરી ઉપરથી કપડમાટી કરી નરમ અગ્નિમાં પકાવી લેવું. પછી ઠંડુથતાં કપડમાટીઉખેડી આખું દાડમ દવાસાથે ખરલમાં પીસીલેવું. અને તેમાં બકરીનું દુધ નાંખી રતીભારની ગોળીકરી સુકવી લેવી.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ ગોળી બાળકો માટે

ઉપયોગઃ આમાતિસાર, રક્તાતિસાર, મરડો, દસ્ત અને તાવ મટે છે. ખાસકરી નાનાં બાળકો માટે અત્યંત ઠીક છે.

૧૬૧ રક્તપિતાંતક

બનાવટઃ [illegible] તો. ૧ સોનાગેરૂ તો. ૧
વિધીઃ [illegible] તો. ૧ [illegible]
[illegible]

૧૬૩ સુલેમાનીલવણ

બનાવટઃ નવસાર તો. ૧   સાજીખાર તો. ૧
જવખાર તો. ૧   સીંધાલુણ તો. ૧
ફુલાવેલ ટંકણ તો. ૧   સંચર તો. ૧
સાંભરલુણ તો. ૧   સમુદ્રલવણ તો. ૧
શુંઠ તો. ૧   મરી તો. ૧
પીપર તો. ૧   અજમો તો. ૧
ચિત્રકમૂળ તો. ૧   શેકેલીહીંગ તો. ૧
જીરૂં તો. ૧   વાવડીંગ તો. ૧
અજમોદ તો. ૧   એલચીમોટીનાંબીજ તો. ૧

વિધીઃ બધી દવાઓનું ચૂર્ણ કરી એક કલઈદાર વાસણમાં ૪૦ તોલા શેરડીનો સરકો નાંખી તેમાં પકાવી લેવું. જાડું બરાબર થાય ત્યારે ઉતારી સુકવી બારીક વાટી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૬ થી ૧૨ રતીભાર જરૂર પડે ત્યારે પાણી સાથે.

ઉપયોગઃ અરૂચી, મંદાગ્નિ, વાયુ અજીર્ણ, ગ્રહ્યા, શુળ, કબજીઆત વગેરે મટે, પાચન થાય.

૧૬૪ પ્લીહાંતકવટી

બનાવટઃ પંચલવણ તો. ૫   નસોતર તો. ૧
સાજીખાર તો. ૧   ચિત્રકમૂળ તો. ૧
જવખાર તો. ૧   અજમો તો. ૧
એળીઓ તો. ૨   હીંગ તો. ૧
પારદીક તો. ૧   ટંકણખાર તો. ૧
ઈંદ્રજવ તો. ૧   [illegible] તો. ॥
[illegible] તો. ૧

૧૬૭ પ્રદરનીદવા

બનાવટ: રસવંતી તો. ૧	દારૂહળદર તો. ૧
કરીઆતું તો. ૧	રોહીસઘાસનાં પાન તો. ૧
બીલાંનોગરભ તો. ૧	બીદામ તો. ૧
કાળાંતલ તો. ૧	સફેદમુશળી તો. ૧

વિધી: બધાને કુટી જાડો ભુકો કરી લેવો. ને તેમાંથી બે તોલા ભુકો લઇ પાણી તો. ૧૦ માં રાત્રે પલાળી રાખવું. સવારે તેનો ઉકાળો કરી અરધું પાણી બાળી રહે ઉતારી લેવું તેમાં થોડું મધ મેળવી બે ભાગ કરવા સવારે સાંજે એક ભાગ લેવો.

ઉપયોગ: દરેક પ્રકારના પ્રદરરોગને મટાડે છે.

૧૬૮ રક્તાતિસારનીદવા

બનાવટ: શુંઠ તો. ૧	વરીઆળી તો. ૧
મોટીહરડેનીછાલ તો. ૧	નાગકેશર તો. ૧

વિધી: બધાને અધ કચરાં કરી તવામાં થોડું થોડું શેકી લેવું અને તેનું ચૂર્ણ બારીક કરી તેમાં તેટલાજ વજનની સાકર મેળવી ચૂર્ણ કરી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૦। થી ૦॥ તોલો

અનુપાન: પાણી સાથે

સમય: ત્રણ ત્રણ કલાકે

ઉપયોગ: રક્તાતિસાર, આમાતિસાર અને ઝાડાને પડતુ રોકી નાખે છે

જાવંત્રી તો. ૦॥	અકલકરો તો. ૧
એલચીબીજ તો. ૧	ભીમસેનીકપુર તો. ૦।
કબાબચીની તો. ૧	સોનાનાવરક નંગ ૨૦
શુદ્ધકુચલા તો. ૦॥	ચાંદીનાવરક નંગ ૫૦
અંબર તો. ૦।	શુદ્ધકનકબીજ તો. ૦॥

વિધીઃ બધી ચીજો બારીકવાટી લેવી (વરકશિવાયની) અને તેને ખરલમાં નાંખી ગુલાબજળમાં ખુબ બારીક વાટવી પછી તેમાં વરક મેળવી ગુલાબ અર્કમાં ઘુંટી રતી ભારની ગોળી બનાવી છાંયે સુકવી લેવી.

પ્રમાણઃ ૨ ગોળી સવાર સાંજ દુધ સાથે

ઉપયોગઃ સ્વપ્નદોષ, વીર્યશ્રાવ, સ્થંભનશકિતની ખામી, વીર્યનું પાતળાપણું અને શીઘ્ર પતન મટી બળ વધે છે. વીર્ય વધે છે.

૧૭૨ કામોતેજકચુર્ણ

બનાવટઃ

સાલમ તો. ૨	સફેદમુસલી તો. ૨
કાળીમુસળી તો. ૨	સકાકુલમીશ્રી તો. ૨
બહમનસફેદ તો. ૨	બહમન તો. ૨
જાવંત્રી તો. ૧	તજ તો. ૧
સુંઠ તો. ૧	પીપર તો. ૧
કુંકુમ તો. ૧	જાયફળ તો. ૧
શતાવરી તો. ૧	એખરો તો. ૨
ગોખરૂ તો. ૧	વિદારીકંદ તો. ૩

વિધીઃ બધાનું બારીક કપડછાણ ચૂર્ણ કરી લેવું અને બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણઃ [illegible] દુધ સાથે

[illegible]

(અથવા રસ શેર ૧)	ચંદનચૂરો તો. ૨॥
સિંધાલુણ તો. ૨॥	વાળો તો. ૨॥
નાગરમોથ તો. ૨॥	તાલીસપત્ર તો. ૧॥
પાનડી તો. ૨॥	તલનુતેલ શેર ૨॥

વિધીઃ એક મોટા કલઇ કરેલા તપેલામાં રસ તથા તેલ સાથે નાંખી તેમાં વનૌષધિઓને અધકચરી કરી ૨૪ કલાક પલાળી રાખવું. પછી ધીમે તાપે તેલ પકવી સિદ્ધ થતાં ઉતારી છાણી રાખવું.

ઉપયોગઃ આ તેલ વાળને કાળા રાખે છે ખરી પડતા વાળને અટકાવે છે. માથાનો દુખાવો મટાડે છે અને આંખને પણ યોગ્ય ફાયદો આપે છે.

૧૭૫ કેશરક્ષકતેલ

બનાવટઃ વાળો તો. ૧	છડીલો તો. ૧
પાનડી તો. ૧	એલચી તો. ૧
નાગરમોથ તો. ૧	લવંગ તો. ૧
કપુર તો. ૦॥	ચમેલીફુલ તો. ૧
પીપરમેન્ટફુલ રતી ૮	ગુલાબફુલ તો. ૧
[illegible] તો. ૧	તાલીસપત્ર તો. ૧
કચુરો તો. ૧	સફેદચંદન તો. ૧
કપુરકાચલી તો. ૧	તમાલપત્ર તો. ૧

ટોપરા (કોપરેલ) નુ તેલ તો. ૧૦૦

વિધીઃ ઔષધીઓને કુટી બારીક ચૂર્ણ કરી એક બાટલીમાં તેલ નાખી તેમાં ઔષધીઓ નાંખી બાટલું બંધ કરી એક માસ તડકામાં મુકી રાખી અને પછી તેલ ગાળી બાટલીમાં ભરી લેવું.

ઉપયોગઃ [illegible] વાળને [illegible] તથા [illegible] માટે ઉત્તમ તેલ છે.

બારીક વાટી કપડછાણ કરી બીજોરાનાં રસમાં
પ્રમાણે બનાવી સુકવી લેવી.
થી ૪ ગોળી દિવસમાં બે વખત.
પાણી સાથે
અપસ્માર તથા હીસ્ટીરીઆ માટે.

૧૮૬ અપસ્મારહરીવટી

: શુદ્ધ (અસલી) હીંગ તો. ૫ લઇ તેને ગધેડીના દૂધમાં
અખંડ ઘુંટતા જવું પછી તેમાં તજનું બારીક ચૂર્ણ
ાંખી વટાણા જેવડી ગોળી કરી સૂકવી રાખવી.
ણ: ૨ ગોળી દિવસમાં બે વખત
ુપાન: ઘી સાથે ચાટી જવી અથવા પાણી સાથે
યોગ: જુનો અપસ્માર-વાઇ-માટે છે.

૧૮૭ અશ્વત્થજટાયોગ

બનાવટ: કસ્તુરી તો. ૦॥ પીપળાની વડવાઇ તો. ૫
જાવંત્રી તો. ૨
વિધી: બધાને બારીક વાટી ગુલાબજળમાં ઘુટી મગ જેવડી
ળી બનાવી લેવી.
પ્રમાણ: ૨ ગોળી
અનુપાન: ઠંડા પાણી સાથે
ઉપયોગ: અપસ્માર-વાઇ-મસ્તકશૂળ-ફીટ માટે છે ઘણાક દરદમાં
આ દવા આપવાથી વેગ તરત અટકી જાય છે.

પ્રમાણ: ૨ ગોળી દૂધ અથવા ચહા સાથે
સમય: સવાર સાંજ બે વખત લેવી.
ઉપયોગ: શરદી, સળેખમ, છીંકો આવવી, માથાનું દરદ, કફ થઇ જવો, મંદાગ્નિ, નબળાઇ વગેરે મટે.

૧૯૦ વાજીકરણઘૃત

બનાવટ: શ્વેત કણેરનાં મૂળ તો. ૧૫	ગાયનું ઘી તો. ૪
લવંગ તો. ૧	માલકાંગણી તો. ૨
કુષ્ટ તો. ૨	અકલકરો તો. ૨
સફેદ ચણોઠી તો. ૨ાા	શુદ્ધ ઝેરકુચલા તો. ૨ાા
શુદ્ધ કનકબીજ તો. ૨ાા	પીપર તો. ૨
જાયફળ તો. ૨ાા	જાવંત્રી તો. ૨ાા
કેશર તો. ૨	અફીણ તો. ૧
બોરીગણી બીજ તો. ૬	

વિધી: બધાને સાથે કુટી જાડો ભુકો કરી તેને ઘૃતની અંદર મેળવી એક બાટલીમાં ભરી લેવું અને સાત દહાડા એને રાખી ત્યારબાદ ગર્ભપાતાલયંત્રથી તૈલ કાઢી લેવું. અને તેને એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર ખાવા તથા લગાડવા માટે.

સમય: રાત્રે જમ્યા પછી દવા ખાવા માટે લેવી, તથા લગાડવા માટે બે ચાર ટીપાં દવા લગાડી પાન બાંધવું.

અનુપાન: નાગરવેલના પાન સાથે ખવાય, તથા દવા લગાડવા માટે પાન બાંધી આપવું. અને દૂધ મીઠું પીવું.

ઉપયોગ: નસોની કમજોરી, નામર્દી, ધ્વજભંગ અને ઇંદ્રિય પાતળું વાંકું વગેરે તમામ ફરિયાદ મટી પુરૂં જોર આવે છે.

સુચના: ઇંદ્રિય સુખ જાય ત્યાં સુધી દવા દશ મીનીટ લગાડવી તથા દવા ચોપડ્યા બાદ ઉપર નાગરવેલનું પાન બાંધી દૂધ પી જવું.

ગ ૨ લો.

પ્રમાણ: ૨ ગોળી દૂધ અથવા ચહા સાથે
સમય: સવાર સાંજ બે વખત લેવી.
ઉપયોગ: શરદી, સળેખમ, છીંકો આવવી, માથાનું દર્દ, કફ
થઇ જવો, મંદાગ્નિ, નબળાઇ વગેરે માટે.

૧૯૦ વાજીકરણઘૃત

ઔષધો: શ્વેત કણેરનાં મૂળ તો. ૧૫
લવંગ તો. ૧
કુષ્ટ તો. ૨
સફેદ ચણોઠી તો. ૨॥
શુદ્ધ કનકબીજ તો. ૨॥
જાયફળ તો. ૨॥
કેશર તો. ૨
બોરીંગણી બીજ તો. ૬
ગાયનું ઘી તો. ૪
માલકાંગણી તો. ૨
અક્કલકરો તો. ૨
શુદ્ધ ઝેરકુચલા તો. ૨॥
પીપર તો. ૨
જાવંત્રી તો. ૨॥
અફીણ તો. ૧

વિધી: બધાને સાથે કુટી જાડો ભુકો કરી તેને ઘૃતની અંદર
મેળવી એક બાટલીમાં ભરી લેવું અને સાત દહાડા એને રાખી ત્યારબાદ
ગર્ભપાતાલયંત્રથી તેલ કાઢી લેવું. અને તેને એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.
પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર ખાવા તથા લગાડવા માટે.
સમય: રાત્રે જમ્યા પછી દવા ખાવા માટે લેવી, તથા લગ
ડવા માટે બે ચાર રતી દવા લગાડી પાન બાંધવું.
અનુપાન: નાગરવેલના પાન સાથે ખવાય, તથા દવા લગા
ડ્યા બાદ પાન બાંધી આપવું. અને દૂધ મીઠું પીવું.
ઉપયોગ: નસોની કમજોરી, નામર્દી, ધ્વજભંગ અને ઇ
ન્દ્રિય ઢીલું પડી જવું વગેરે તમામ ફરિયાદ મટી પુરુષ બળ આપે છે.
સુચના: ઇંદ્રીનો મુખ ભાગ છોડી દવા દશ મીનીટ લગ
[illegible] ઉપર આવી પડે દૂધ પી જવું.

...ાગ ૨ જો.

સરપુંખમૂળ તો. ૨૦	આવળની છાલ તો. ૨૦
જવાસામૂળ તો. ૨૦	શતાવરી તો. ૨૦
ચોપચીની તો. ૪૦	ઇંદ્રાયનનાં મૂળ તો. ૨૦
પાણી શેર ૪૮	સાકર શેર ૫

વિધી: કવાથની પ્રથમવાળી બધી દવાઓને અધકચરી કરી તેમાં પાણી નાંખી કવાથ કરવો. જ્યારે પાણી શેર ૮ રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી તેમાં સાકર મેળવી આસવની રીતે ખમીર આવે ત્યાંસુધી ખુલ્લું રાખો તૈયાર થતાં તેમાં નીચેની વસ્તુઓનું ચુર્ણ ભરી બંધ કરી બે માસ રાખી ગાળી લેવું. અને બાટલી ભરી રાખવી.

ચુર્ણની દવાઓ

	કડુ તો. ૨	કાથો તો. ૨
ત્રીફલા તો. ૬	દ્રાક્ષ તો. ૨	લીંબડાનાં ફુલ તો. ૨
ઉન્નાબ તો. ૨	ચંદન તો. ૧૦	રકતચંદન તો. ૧૦
મેંદીના પાન તો. ૨	શતાવરી તો. ૨	વજ તો. ૨
ગુલબનફસા તો. ૨	આંબળા તો. ૫	
પાવરી ફુલ તો. ૨૦		

પ્રમાણ: ૨ા તોલા, તેટલા પાણી સાથે સવાર સાંજ લેવું.

ઉપયોગ: રકતવિકાર, ઉપદંશ, કુષ્ટ, ચાઠ, ચુનાઠ વગેરે મટી શરીર શુદ્ધ બનાવે છે.

૧૯૩ નકસીરમલમ

બનાવટ: [illegible] તો. ૨ [illegible] તો. ૨

[illegible] ઘી [illegible] ૧

વિધી: [illegible]

[illegible]

૨ જો.

૧૯૯ સપ્તામૃતઅવલેહ

બનાવટ: લોહભસ્મ તો. ૨॥ · હરડેછાલ તો. ૨॥ · જેઠીમધ તો. ૨॥ · બહેડાછાલ તો. ૨॥ · આંબળા તો. ૨॥ · મધ તો. ૨૫ · ગાયનું ઘૃત તો. ૧૦

વિધી: બધાનું બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું. પછી તેમાં ઘી મેળવી દેવું. ત્યારબાદ તેમાં મધ મેળવી ચાટણ જેવું કરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૦॥ તોલો સવારે અને સાંજે.

અનુપાન: દુધ સાથે.

ઉપયોગ: માથાનુંદરદ, નેત્રરોગ, કર્ણરોગ, નાસારોગ અને ગળાથી ઉપરનાં તમામ દરદો, સ્વપ્નદોષ તથા વીર્યવિકાર મટી મગજ તથા શરીર પુષ્ટ થાય છે.

સૂચના: આ દવા સેવન કરનારે પથ્યમાં ઘી, સાકર, ઘઉં, દુધ અને સારો ખોરાક લેવો. તીખું, ખાટું અને ખારું તથા ઉત્તેજક પદાર્થ ખાવાનું બંધ રાખવું તો બહુજ સારો ફાયદો થાય છે.

૨૦૦ મલયચંદ્રોદયવટી

બનાવટ: મકરધ્વજ પુટેલ તો. ૨॥ · પીપરામુળ તો. ૨॥ · કસ્તુરી તો. ૦। · અકલકરો તો. ૦॥ · કેશર તો. ૦। · [illegible] તો. ૨। · સુંઠ તો. ૨॥ · [illegible] તો. ૦॥ · પીપર તો. ૨। · [illegible] તો. ૦। · મરી તો. ૨।